

YMPÄRISTÖRIKOSKATSAUS

2021

Tiivistelmä

RAPORTIN NIMI	Ympäristörikoskatsaus 2021
LAATIJA	Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä
JULKAISUAJANKOHTA	6/2021
TOIMEKSIANTO/TUTKIMUSKYSYMYKSET	Poliisihallitus
KESKEISET LÄHTEET	Internet
KÄYTETYT MENETELMÄT	Esitutkintaviranomaisen tilastot, Syyttäjälaitoksen tilastot, muu julkinen aineisto
AVAINSANAT	Ympäristörikos, ympäristörikosseurantaryhmä, ympäristörikoskatsaus
JULKISUUSASTE	Julkinen asiakirja
SIVUJA	65

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
2 Valvontaviranomaisten yhteistyö	7
3 Poliisiammattikorkeakoulun järjestämä ympäristörikoskoulutus	9
4 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä	10
5 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa	10
6 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia	10
6.1 Tilanne Suomessa	10
6.2 Tilanne kansainvälisesti	11
7 Kansainvälinen toiminta	14
7.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö	14
7.2 Eurojust ja ympäristörikkokset	16
7.3 Kansainvälisen viranomaisyhteistyön tehostuminen paljastaa rikollisuutta	17
8 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö	17
8.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset	17
8.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö	18
8.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö	19
8.4 Viimeisimmät muutokset Euroopan unionin ja Suomen ympäristölainsäädännössä	20
9 Valvonta	20
9.1 Ympäristölainsäädännön valvonta	20
9.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät	20
9.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät	23
9.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät	24
9.2 Poliisi	24
9.2.1 Poliisin tehtävät	24
9.2.2 Ympäristörikostorjunnan koordinaattorin tehtävä on muodostaa kansallinen tilannekuva ympäristörikollisuudesta	25
9.3 Rajavartiolaitos	26

9.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät	26
9.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu	28
9.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu	29
9.4 Tulli.....	30
9.4.1 Tullin tehtävät.....	30
9.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta	31
9.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta.....	31
9.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta ..	32
9.4.5 Kansainvälisten jätesierrojen valvonta	32
9.5 Syyttäjälaitos	34
10 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikkokset.....	34
10.1 Rikoslain ympäristörikkokset	34
10.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	35
10.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	37
10.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	38
10.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §.....	39
10.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §.....	40
10.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§.....	41
10.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	41
10.3 Rikoslain luonnonvararikokset	42
10.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §.....	43
10.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48.....	44
10.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	47
10.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)	47
10.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §).....	48
10.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset	49
10.4.1 Terveysrikos, terveyden vaarantaminen ja törkeä terveyden vaarantaminen (RL 44 luku 1 § sekä 34 luku 4 ja 5 §).....	50

10.4.2 Räjähderikos ja radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44 luku 9 - 11 ja 12 a §)	51
10.4.3 Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	52
10.4.4 Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	52
10.5 Vesilain vastaiset menettelyt	53
10.6 Muita lakeja koskevat rikokset	54
10.6.1 Jätelain rikkominen	58
10.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätyt öljypäästömaksut	59
10.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta	60
10.7 Ympäristörikosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa	60
10.8 Esitutkintaviranomaisen tietoon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikokset	63
11 Loppuarviointi	64

1 Johdanto

Ympäristörikoskatsauksessa on esitetty poliisin, Tullin, Rajavartiolaitoksen ja Syyttäjälaitoksen tietoon tulleet taulukon mukaiset ympäristörikokset rikosnimikkeittäin vuosilta 2016 - 2020. Esitutkintaviranomaisen ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Kun asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike on voinut muuttua. Katsauksessa esitetään myös esimerkkitapauksia ympäristörikoksista eri rikosnimikkeellä sekä esitutkintaviranomaisen että tuomioistuimen tilastot.

Esitutkintaviranomaisten kirjaamien rikoslain luvussa 48 tarkoitettujen ympäristörikosten ja rikoslain 48 a luvun luonnonvararikosten määrä on vuonna 2020 ollut kokonaisuutena suurempi edellisvuosiin verrattuna. Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia ympäristöön ja myös näiden rikosten määrä vuonna 2020 lisääntyi selvästi. Ympäristörikoksiin luokitellut vähäisemmät rikkomustasoisetkin rikokset lisääntyivät vuonna 2020. Kokonaisuutena voidaan todeta, että ympäristörikoksiksi luokiteltujen rikosten määrä vuonna 2020 nousi edelliseen vuoteen verrattuna. Luvun 48 ympäristörikoksista, luvun 48 a ja 44 luvun ympäristöön liittyvistä rikoksista siirtyy syyttäjille vuosittain noin kolmannes.

Ympäristövalvonta- ja esitutkintaviranomaiset ovat yhteistoiminnassa toteuttaneet ympäristörikostorjunnan strategiaa ja toimenpideohjelmaa. Alkuvuodesta 2021 valmistui strategian ensimmäinen päivitys, joka on voimassa vuoteen 2026 asti. Samassa yhteydessä julkaistiin järjestyksessä neljäs toimenpideohjelma, joka puolestaan on voimassa kaksivuotiskauden 2021–2022 ¹. Ympäristöministeriön johtama toimeenpanotyöryhmä seuraa toimenpideohjelman toteutumista. Ympäristörikosten torjuntaa toteuttavista viranomaisista vuonna 2016 muodostetut alueelliset yhteistyöryhmät kattavat koko valtakunnan alueen ja toiminta on vakiintunutta. Ympäristörikostorjunnan yhteistyöryhmiä on muodostettu myös teemakohtaisesti ja alueellisilla yhteistyöryhmillä on keskinäistä yhteistoimintaa. Yhteistyöryhmissä on kehitetty viranomaisten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa, järjestetty yhteisiä koulutustilaisuuksia sekä suunniteltu ja toteutettu yhteisiä operatiivisia projekteja. Ennalta suunniteltujen yhteisten operatiivisten projektien johdosta on voitu paljastaa uusia ympäristörikoksia, jotka eivät muutoin olisi tulleet viranomaisen tietoon. Koska ympäristörikokset ovat suurelta osin piilorikollisuutta, viranomaisten tehostunut paljastava

¹ [Ympäristörikostorjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022 - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

yhteistoiminta on ollut tuloksellista ympäristörikosten selvittämiseksi. Viranomaistoiminnan organisoiduttua paremmin edellisellä strategiakaudella, alkaneella kaudella ympäristörikostorjunnan painopistettä siirretään toiminnan tehostamiseen ruohonjuuritasolla. Ympäristörikosten ennaltaehkäisemiseen pyritään myös vaikuttamaan lisäämällä yleistä tietoisuutta ympäristö- ja luonnon-suojelulainsäädännön velvoitteista ja järjestämällä tiedotuskampanjoita ympäristörikosteemoista.

Eri organisaatioiden viranomaisista muodostettu Kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä tuottaa tilannekuvaa Suomen ympäristörikollisuudesta. Seurantaryhmä on laatinut vuosittaisen raporttinsa 1997 alkaen ja INTERPOL:lle 1998 alkaen. Suomen ympäristörikostorjunnan kehittämistä, seurantaa ja vuosiraportointia viranomaisyhteistyössä on kansainvälisestikin pidetty hyvänä käytänteenä ja malliesimerkkinä. Vuosien myötä seurantaryhmä on esittänyt lukuisia ympäristörikostorjunnan tehostamiseen, lainsäädännön ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen liittyviä suosituksia, jotka ovat käytännössä myös toteutuneet. Muun muassa kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian laatiminen on ollut yhtenä seurantaryhmän suosituksena, joka on sittemmin myös toteutunut.

Kansallisen ympäristörikosten seurantaryhmän puheenjohtajana toimii poliisitarkastaja Arto Hankilanoja Poliisihallituksesta ja sihteerinä rikoskomisario Riku Lindqvist Keskusrikospoliisista. Ryhmän muita jäseniä ovat poliisitarkastaja Juha Tuovinen sisäministeriöstä, Katariina Paakkannen oikeusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Tia Laine-Ylijoki-Laakso ympäristöministeriöstä, tulliyli tarkastaja Tarja Koskenlaakso Tullin rikostorjunnasta, rajavartiolaitarkastaja Silja Hallenberg sisäministeriön rajavartio-osastolta, erikoissyyttäjä Heidi Nummela Suomen Syyttäjälaitoksesta, Etelä-Suomen alueelta, ylitarkastaja Hannele Nikander Suomen ympäristökeskuksesta, Jonna Lahdelma Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta sekä Heikki Holopainen Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta.

2 Valvontaviranomaisten yhteistyö

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät säännöllistä valvontayhteistyötä, koska kyseessä olevien viranomaisten tehtävät ovat samankaltaisia ja osin rinnakkaisia. Ympäristöviranomaiset, poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja pelastusviranomaiset tekevät yhteistyötä ympäristöasioissa yhteistyöryhmissä sekä tapauskohtaisesti.

Viime vuosina Tullin tutkittavina on ollut laajempia luonnonsuojelurikosten sarjoja. Näiden tapauksen tutkinnan yhteydessä on selkeästi korostunut viranomaisyhteistyön tarve ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja Tullin kes-

ken. Tätä yhteistyötä tullaan jatkossa tiivistämään ja kehittämään. Ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten rooli asiantuntijana kytkeytyy kulloinkin tutkittavana olevan rikoksen eri vaiheisiin useissa kohdissa. Tullin rooli on koota esitutinnan, syyttäjyhteistyön ja kansainvälisen tutkintayhteistyön osaaminen esitutkintaketjussa. Tämän vuoksi säännöllisen tietojenvaihdon ja koulutusyhteistyön kehittäminen on tarpeellista erityisesti koska kansainväliset rikollisuusilmiöt näkyvät Suomessa entistä nopeammin.

Tulli toimii osana Euroopan unionin tullijärjestelmää ja on siten valvontaviranomainen tavaroiden maahantuonnin-, maastaviennin sekä kauttakuljetuksen osalta. Näin ollen on luonnollista, että Tulli tekee säännöllistä valvonta- ja esitutkintayhteistyötä eri ympäristöviranomaisten kanssa. Erityisesti kansainvälisten jätesiirojen valvonnassa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on avainasemassa laittomien kansainvälisten jätesiirojen paljastamiseksi ja torjumiseksi. Vuoden 2017 alusta käyttöön otetun kansallisen tarkastussuunnitelman myötä kansainvälisten jätesiirojen valvontaan osallistuvat entistä enemmän myös muut valvontaviranomaiset, kuten elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset sekä poliisi. Myös luvanvaraisten eläinten – ja kasvien siirtojen valvonnassa sekä esitutkintaan siirtyneissä tapauksissa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on tärkeässä roolissa, jotta luvattomia ja laittomia siirtoja voidaan selvittää sekä torjua.

Öljypäästövalvonnassa viranomaisten välinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Rajavartiolaitos on johtava valvontaviranomainen aluksista veteen menevissä päästöissä merialueilla. Rajavartiolaitos huolehtii pelastustoiminnasta Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä sovittaa yhteen siihen varautumista. Rajavartiolaitos päättää alusten suojapaikkaan ohjaamisesta ja laatii sitä koskevat suunnitelmat yhteistyössä Traficom, Suomen ympäristökeskuksen ja Väyläviraston kanssa. Sekä valvonta- että torjuntatehtävän hoitamisessa keskeistä on yhteistyö muiden viranomaisten kanssa. Öljyntorjunnassa ja päästövalvonnassa tärkeimmät yhteistyöviranomaiset ovat Merivoimat, pelastuslaitokset sekä Liikenne- ja viestintävirasto Traficom. Rajavartiolaitos tekee yhteistyötä poliisin ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa öljypäästövalvonnassa niin hallinnollisen öljypäästömaksun määräämisen perusteiden selvittämisessä kuin öljypäästöön liittyvässä rikosoikeudellisessa esitutkinnassakin.

3 Poliisiammattikorkeakoulun järjestämä ympäristörikoskoulutus

Teksti: Kari Koppanen, ylikonstaapeli, Poliisiammattikorkeakoulu

Vuosi 2020 oli koulutuksen näkökulmasta erittäin haasteellinen. Maailmanlaajuinen koronavirus-pandemia on näkynyt Poliisiammattikorkeakoulun koulutustarjonnassa, joka on konkretisoitunut etenkin täydennyskoulutuksen kurssien peruuntumisina. Vuoden 2020 puolella Poliisiammattikorkeakoulu järjesti ainoana ympäristörikollisuuteen liittyvänä kurssina 5.–9.10 Vakavien ympäristörikosten tutkintakurssin. Kurssi on tarkoitettu lähinnä syyttäjille, tutkinnanjohtajille ja ympäristörikostutkijoille. Kurssilla perehdyttiin esitutkintaviranomaisten perustyöhön ja harjoiteltiin muun muassa ympäristörikosnäytteiden taltiointeja.

Alueryhmien ympäristörikosseminaarin toteutusajankohta siirrettiin ensin keväältä 2020 syksyyn. Syksyllä 2020 todettiin, että isoa seminaaria, jonka tavoitteena oli muun muassa verkostoitua, ei voida toteuttaa ja niin seminaari peruttiin kokonaan. Tämän seminaarin suhteen ei etäosallistumismahdollisuutta edes pohdittu, koska seminaarin anti ei olisi ollut vastaava kuin lähikontaktissa.

4 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä

Ympäristörikokset tehdään usein taloudellisin motiivein. Ympäristövelvoitteita ei noudateta, koska niiden arvioidaan tulevan kalliiksi. Sen lisäksi, että rikos ei saa kannattaa, on ympäristörikkoksista saadun rikoshyödyn tuomitseminen valtiolle myös ennaltaehkäisevässä mielessä tärkeää. Mahdollisuus laiminlyödä ympäristövelvoitteita ei muodostu tällöin niin houkuttelevaksi.

Rikoshyöty määritetään viranomaisyhteistyössä ympäristörikosasioissa. Rikoksella saadun hyödyn arviointi on kuitenkin vaikeaa ja tuomioistuinkäsittelyssä rikoshyödyn määrä saattaa olla yksi merkittävimmistä kysymyksistä. Rikoshyötynä voidaan tuomita vain rikoksella saatu lisähyöty, sillä rikoshyödyn menettäminen ei ole rangaistus. Hyöty voi olla joko esimerkiksi tulon lisäystä tai syntynyttä säästöä. Rikoksen tuottaman hyödyn laskennassa arvioidaan usein niin sanottua nettohyöty- ja bruttohyötyperiaatteen soveltamista. Tuomioistuin joutuu harkitsemaan, minkälaisia kuluja hyötyä arvioitaessa voidaan ottaa huomioon, jotta vain todellinen hyöty tulisi tuomittua. Rikoksella saatu hyöty on aina vaadittava ja tuomittava menetetyksi valtiolle riippumatta teon vakavuudesta.

5 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa

Kansainvälisten virka- ja oikeusapupyyntöjen ja muun tiedonvaihdon osalta Keskusrikospoliisi on vuonna 2020 käsitellyt kansainvälisissä tiedonvaihdossa muutamia ympäristörikoksiin liittyviä virka- ja oikeusapuasioita. Suomen poliisilla on ollut vuonna 2020 Keskusrikospoliisin tutkima rikostutkinta liittyen kansainväliseen laittomaan jätevientiin. Keskusrikospoliisi ja Tulli käyvät tiivistä tiedonvaihtoa yhdessä muiden valtioiden esitutkintaviranomaisten kanssa liittyen ympäristörikollisuuden kansainväliseen tilannekuvaan. Lisäksi INTERPOL ja Europol lähettävät säännöllisesti jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisille tiedoksi tarkoitettuja ympäristörikoksiin liittyviä ajankohtaisraportteja ja tiedonantoja.

6 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia

6.1 Tilanne Suomessa

Suomen ympäristörikollisuuden tilanne on pysynyt tilastollisesti lähes samanlaisena useita vuosia. Vuonna 2020 ympäristörikostapauksia kirjattiin kokonaisuudessa hieman enemmän kuin

aiempana neljänä vuotena. Suomeen liittyvät ympäristörikollisuuden uhkakuvat vaihtuvat muuttuvan maailman mukaan. Erityisesti Keski-Euroopassa rajat ylittävä jätteiden kuljetus ja dumpaus ovat vakavaa ja osittain järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamaa toimintaa, jossa tavoitellaan suuria rikoshyötyjä. Esitutkintaan ja syyteharkintaan vietyjen paljastettujen laittomien kansainvälisten jätevientitapausten valossa, voidaan päätellä Suomen olevan osana Keski-Euroopan rikosilmiötä.

On ilmeistä, että vain osa ympäristörikoksista tulee esitutkintaviranomaisten tietoon. Arvio ympäristörikosten piilorikollisuudesta perustuu erityisesti lähialuevertailuun Suomen ja naapurimaidemme Ruotsin ja Norjan rikostilastojen välillä. Ruotsissa tilastoidaan enemmän ympäristörikoksia verrattuna Suomeen. On kuitenkin huomioitava, että maiden välillä lainsäädäntö poikkeaa toisistaan, eivätkä tilastoluvut ole suoraan verrannollisia keskenään. Ruotsissa valvontaviranomaisella on muun muassa lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa poliisille kaikki rikosepäilyt toisin kuin Suomessa. Silti ruotsalaiset viranomaiset arvioivat, että ympäristörikokset ovat suuressa määrin piiloon jäävää rikollisuutta myös Ruotsissa.

Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä on jo vuosia nostanut esiin raporteissaan ympäristörikollisuuden alhaisen kiinnijäämisriskin. Yhtenä keskeisenä ympäristörikollisuuden uhka- ja torjuntakuvana voidaan pitää sitä, että ympäristörikosten alhainen kiinnijäämisriski lisäisi jatkossa taloudellista voittoa tavoittelevan järjestäytyneesti osana liiketoimintaa toteutetun ympäristörikollisuuden määrää. Alhaisen kiinnijäämisriskin ohella ympäristörikosten osalta on tuomioistuimissa omaksuttu rangaistuskäytäntö vaikuttaa lievältä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan käytännössä yleisesti päiväsakkoja tai harvoin ehdollista vankeutta.

6.2 Tilanne kansainvälisesti

Maailmanlaajuisesti ympäristörikollisuutta pidetään hyvin merkittävänä rikollisuuden muotona. Ympäristörikollisuuden katsotaan olevan taloudellisesti kolmanneksi suurin rikollisuudenmuoto ase- ja huumorikollisuuden jälkeen. INTERPOL on arvioinut, että ympäristörikollisuus tuottaa 110–281 miljardia dollaria rikoshyötyä vuosittain.² Ympäristörikollisuudessa on usein kansainvälinen yhteys, joten maailmanlaajuisesti kansainvälistä yhteistoimintaa pidetään hyvin tärkeänä.

² [INTERPOL makes public appeal to help track environmental fugitives](#)

Ympäristörikollisuuden kansainväliset uhkakuvat saattavat vaikuttaa suomalaisille hyvin etäisiltä. Suomi on hyvinvointivaltio ja Suomen maantieteellinen sijainti jo itsessään poistaa monia ympäristörikollisuuden muotoja. Suomessa ei ole esimerkiksi rikollisuutta puhtaan veden saannin suhteen tai merkittävää rikollisuutta metsän hakkuun suhteen. Kansainvälisesti ympäristörikollisuuden uhat voidaan jakaa INTERPOL:n jaon mukaan: kalastusrikollisuus, metsärikollisuus, jäterikollisuus ja villieläinrikollisuus. Näistä merkittävimpinä rikollisuuden uhkakuvina voidaan Suomessa pitää jäterikollisuutta ja jätteiden hävittämiseen liittyvää rikollista toimintaa. Toistaiseksi ei ole tiedossa, että Suomella olisi ongelmia muovijäterikollisuuden osalta, mutta yleisesti muovijäterikollisuutta pidetään maailmanlaajuisena uhkakuvana. Kiina lopetti lähes kaiken ulkomaisen muovijätteen tuonnin vuoden 2018 alussa. Kiina oli maailmanlaajuisesti hyvin merkittävä muovijätteen vastaanottaja länsimaiden osalta.³ Kun Kiina ja useat muut Aasian maat eivät enää ota muovijätettä vastaan, täytyy jätteille löytää korvaavia hyödyntämislaitoksia tai tehostaa muovin kierrätystä.

Elintarvikkeisiin liittyvä rikollisuus on maailmanlaajuisesti lisääntymässä. Elintarvikkeisiin liittyvää rikollisuutta pidetään piilorikollisuutena, jota ei perinteisin elintarvikeketjun viranomaisvalvonnan keinoin tunnisteta. Elintarvikeketjun rikoksissa lähes aina vaikuttimena on taloudellinen hyöty. Taloudellinen hyöty saavutetaan esimerkiksi, kun tuotteeseen lisätään halvempia raaka-aineita ja se myydään kuitenkin aitona tuotteena. Elintarvikerikollisuudessa voi olla terveysvaara-aspekti. Myös Suomessa on tunnistettu useita elintarvikkeisiin liittyviä rikoksia.

Tilanne naapurivaltioissa

Lähialuerikollisuutemme tilannekuva syntyy suorien yhteyksien, julkisten rikoslakitilastojen sekä tiedotusvälineiden kautta saatujen tietojen perusteella.

Venäjä

Naapurimaidemme tilanteesta vähiten tietoa on saatu Venäjän ympäristörikollisuustilanteesta. Yleisimmin Venäjällä tutkitut ympäristö- ja luonnonvararikokset ovat joko niin sanottuja metsävarkauksia tai liittyvät uhanalaisten suurpetojen salametsästykseen. Vuoden 2020 osalta Venäjän ympäristörikostilastoja ei ole saatavilla.

³ [The Chinese import ban and its impact on global plastic waste trade | Science Advances \(science-mag.org\)](#)

Ruotsi

Ruotsissa vuosittain tilastoitujen ympäristörikosten määrä on noin 4000 – 6000 tapausta. Vuonna 2020 tapahtuneita ympäristörikoksia ei vielä tätä raporttia kirjoittaessa oltu julkaistu tilastoina, mutta vuonna 2019 tilastoitiin kaikkiaan noin 5 431 ympäristörikosta/-rikkomusta, joka on 867 tapausta eli noin 19 % enemmän kuin vuonna 2018 tilastoitiin (4567 ympäristörikosta/-rikkomusta). Vuonna 2019 tapauksista varsinaisia ympäristörikoksia on tilastoitu yhteensä 1 248 tapausta ja 143 tapausta ovat olleet rikoksia suojeltuja lajeja vastaan, sekä loput ovat muita ympäristörikoksiin luokiteltuja rikoksia tai rikkomuksia. Ruotsin rikoslakirikokset on tilastoitu Ruotsin rikostorjuntaneuvoston kotisivulla.⁴

Ympäristörikosten osalta Ruotsissa tutkintaan johti vuonna 2020 yhteensä 3059 tapausta. Kaikista ilmoitetuista tapauksista noin 13 prosenttia johti syyteharkintaan.⁵

Ruotsissa on tilastojen mukaan vuonna 2020 ollut 351 ilmoitettua rikostapausta suojeltuja lajeja vastaan, mitkä Suomessa luokitellaan luonnonsuojelurikoksiin. Ruotsin tilastoitua määrää luonnonsuojelurikollisuuden osalta voidaan pitää suurena. Ruotsi on panostanut luonnonsuojelurikosten tutkintaa poliisissa ja heillä onkin siksi useita kansainvälisiä rikostutkintoja näihin liittyen. Suojeltuihin eläimiin kohdistuvissa rikoksissa liikkuu usein suuria summia laittomasti rahaa.

Norja

Vuoden 2020 tilastoja ei ole vielä tätä raporttia kirjoittaessa julkaistu. Norjassa on tilastoitu vuonna 2019 kaikkiaan 5023 ympäristörikosta/-rikkomusta⁶ sekä kaikkiaan 1167 metsästys- ja kalastusrikosta tai -rikkomusta. Ympäristörikoksista/-rikkomuksista on selvitetty tilastojen mukaan kaikkiaan 2649 tapausta ja metsästys- ja kalastusjutuista 535 tapausta. Norjan rikoslakitalot löytyvät Norjan valtiollisen tilastokeskuksen kotisivuilta.⁷

Norjassa ympäristörikostorjunnan valtakunnallinen asiantuntijayksikkö toimii valtakunnallisen talous- ja ympäristörikostorjuntayksikön (Okokrim) alaisuudessa. Kyseinen virasto myös julkaisee

⁴ Ruotsin Rikostorjuntaneuvoston sivu: [Brå - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](https://www.bra.se/)

⁵ [Processed offences \(bra.se\)](https://www.bra.se/)

⁶ Huomioitu ympäristörikoksiksi luokitellut rikosnimikkeet: Offences against nature and the environment, Poisoning as a danger to public health and serious environmental offences, Other offences against nature and the environment.

⁷ [Offences investigated - SSB](https://www.ssb.no/)

sähköistä Miljökrim -lehteä, joka on ladattavissa Okokrimin internetsivuilta.⁸ Tämän lisäksi erillisen ympäristörikoskoulutuksen saaneet rikostutkijat suorittavat ympäristörikosten tutkintaa myös paikallisissa poliisipiireissä.

Viro

Viron tilanteesta voidaan todeta siellä tapahtuneen ympäristörikosten torjunnassa ja tutkinnassa merkittävää kehitystä vuoden 2011 viranomais- ja lainsäätöuudistuksessa. Viron ympäristötarkastusvirasto⁹ on 1.9.2011 lähtien toiminut keskitettynä vastuuviranomaisena ympäristörikkomusten osalta. Lisäksi virasto on tällöin samalla saanut myös täydet esitutkintavaltuudet ja viraston palvelukseen on palkattu rikostutkijoiksi muun muassa entisiä poliisin rikostutkijoita.

Varsinaisten ympäristörikosten tilastoitu määrä Virossa on varsin vähäinen. Varsinaiset rikoslain ympäristörikkokset ovat Viron rikoslain 20 luvussa (*"20. ptk. Keskkonnavastased kuriteod"*). Viron rikoslakitilastotietojen mukaan viime vuosina maassa tilastoidaan noin 20 varsinaista ympäristörikosta.¹⁰ Suomella ja Virolla on viranomaistasolla poikkeuksellisen tiivis viranomaisyhteistyö liittyen ympäristörikosten torjuntaan.

7 Kansainvälinen toiminta

7.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö

Ympäristö- ja luonnonvararikosten vastustamisen piirissä työskentelee useita eri kansainvälisiä organisaatioita ja järjestöjä. Lainvalvontaviranomaisen näkökulmasta näistä keskeisimmät ovat: INTERPOL, Europol ja Maailman tullijärjestö (WCO). Lisäksi uhanalaisten villieläinten ja kasvien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES) ja kyseistä yleissopimista toimeenpaneva CITES-sihteeristö on lainvalvontaviranomaisille tärkeä tietojenvaihto- ja yhteistyöelin. Yhteistyötä ympäristörikosasioissa tehdään myös IMPEL:n (European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law), ENPE:n (The European Network of Prosecutors for the Environment) ja EUFJE:n (The EU Forum of Judges for the Environment) piirissä.

⁸ [Økokrim \(okokrim.no\)](http://okokrim.okokrim.no)

⁹ Keskkonnainspektion, [Avaleht | Keskkonnaamet](#)

¹⁰ [kuritegevus_eestis_2018_viidetega_lisadele.pdf](#) (kriminaalpoliitika.ee)

Euroopan komissio on työstänyt vuosina 2018–2019 yhteistyössä jäsenmaiden kanssa ympäristösääntelyn täytäntöönpanon valvontaan liittyvää toimenpideohjelmaa (Action Plan on Environmental Compliance Assurance). Yksi toimenpiteistä koskee ympäristörikostorjuntaa ja vuonna 2020 työn tuloksena valmistui jatkuvasti ylläpidettävä hyvien käytänteiden ohjeasiakirja ympäristörikosten ja rikkomusten torjumiseksi. Hyviä käytäntöjä on koottu erityisesti jäte- ja villieläinrikosten torjunnasta. Viimeistelyvaiheessa vuonna 2021 on myös laajempi ohjeistus ympäristörikosten ja vastaavien rikkomusten torjunnasta ympäristövalvontaviranomaisten, poliisin, tullin, syyttäjien ja tuomareiden työn tueksi.

Komission vuoden 2021 työohjelmaan sisältyy ympäristörikosdirektiivin (2008/99/EU) uudistaminen. Työ perustuu vuoden 2020 aikana tehtyyn direktiivin toimivuuden arviointiin ja direktiivimuutoksen valmistelun tueksi on perustettu erillinen ympäristörikosten sanktiointia koskeva työryhmä. Ehdotusta direktiivin muuttamiseksi odotetaan loppuvuodesta 2021.

INTERPOL:n ympäristörikosohjelman piirissä toimii kolme eri sektorityöryhmää vastuualueina: jäterikollisuus, villieläinrikokset sekä kalastusrikokset. Suomesta on ollut pysyvä edustus erityisesti jäterikollisuustyöryhmässä. Parhaiten tietoa INTERPOL:n ympäristörikosten vastaisesta toiminnasta saa INTERPOL:n kotisivuilta.¹¹ Vastaavasti Europol on vuonna 2011 perustanut ympäristörikostorjunnan parhaiden käytänteiden kehittämiseen keskittyvän EnviCrimeNet -yhteistyöelimen.¹² Suomella on ollut poliisijäsen EnviCrimeNet -kokouksissa toiminnan alusta alkaen.

Vuoden 2016 viimeisen puolikkaan EU:n neuvoston puheenjohtajuuskautta hoiti ensimmäistä kertaa Slovakia, joka nosti puheenjohtajuuskaudellaan ympäristörikosten torjunnan yhdeksi painopistealueeksi. Slovakian aktiivisuuden ansiosta EU:n neuvosto nosti ympäristörikokset yhdeksi rikostorjunnan keskeisistä painopistealueista, eli niin sanotuksi EMPACT-kohteeksi (European multidisciplinary platform against criminal threats). Toimikaudella 2018-2021 ympäristörikostorjunta on edelleen yhtenä painopisteenä. Jäsenvaltioiden väliseen EMPACT-yhteistyömenettelyyn voi tutustua tarkemmin alaviitteessä olevan kotisivulinkin kautta.¹³

¹¹ [Environmental crime \(interpol.int\)](https://www.interpol.int/Environmental-crime)

¹² [Home - EnviCrimeNet](#)

¹³ [EU Policy Cycle - EMPACT | Organised Crime | Europol \(europa.eu\)](#)

7.2 Eurojust ja ympäristörikokset

Syyttäjien työtä kansainvälisliitännäisissä ympäristörikosasioissa helpottaa Eurojust. Eurojust tukee kansallisia tutkinta- ja syyttäväviranomaisia vakavien rajat ylittävien rikostapausten käsitelyssä. Eurojust on perustettu vuonna 2002 edistämään kansallisten viranomaisten yhteistyötä Euroopan unioniin vaikuttavan vakavan rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Eurojustissa on 26 kansallista jäsentä, yksi kustakin jäsenmaasta. Lisäksi Tanskalla on edustus Eurojustissa. Eurojustissa työskentelee myös yhteyshenkilöitä kolmansista maista. Haagissa työskentelevät edustajat ovat kokeneita syyttäjiä, tuomareita tai vastaavaa toimivaltaa käyttäviä poliiseja.¹⁴

Eurojustin tehtävä on koordinoida kansallisia viranomaisia tutkinta- ja syytetoimien eri vaiheissa. Eurojustissa ratkotaan myös käytännön ongelmia, joita aiheutuu jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien eroista.¹⁵

Eurojustissa toimi talousrikostiimi, jonka alaryhmänä edelleen ympäristörikostyöryhmä. Ryhmää vetää Eurojustin ympäristörikosten niin sanottu contact point (syyttäjä), joka toimii yhteistyössä muun muassa merkittävien sidosryhmien kanssa kuten Euroopan komissio, ENPE (The network of prosecutors in environmental crimes), EnviCrimeNet, Europol, IMPEL ja näissä käynnissä olevissa projekteissa sekä muidenkin sidosryhmien kanssa.

Eurojust on toimintansa puitteissa avustanut ympäristörikoksissa kymmenissä tapauksissa toimintansa aikana. Ympäristörikosten lukumäärä verrattuna Eurojustin muihin rikosasioihin on vähäinen, johtuen pitkälle samoista tekijöistä kuin ympäristörikosten vähäiset määrät kansallisillakin tasoilla. Jos rikoksia ei tunnusteta tai tutkita jäsenmaissa, ei niitä tule myöskään Eurojustin käsiteltäviksi. Ympäristörikoksia hukkuu myös tilastoitaessa muiden rikosten alle. Suurin osa Eurojustin käsittelemistä tapauksista on koskenut suojeltujen lajien laitonta kauppaa ja jätteiden laitonta kuljettamista. Eurojust on avustanut näissä mm. selvittämällä eri maiden lainsäädäntöä, avustamalla oikeusapupyyntöjen toteuttamista, koordinoimalla syytetoimia ja järjestämällä todistajien kuulemisia jäsenmaiden tuomioistuinten välillä.¹⁶

¹⁴ [History | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](#)

¹⁵ [What we do | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](#)

¹⁶ Eurojustissa kansallisena asiantuntijana 1.3.–31.10.2018 toimineen ympäristörikostyöryhmän jäsenen KiS Heidi Nummelan selvitys

7.3 Kansainvälisen viranomaisyhteistyön tehostuminen paljastaa rikollisuutta

Jäterikollisuus on yksi merkittävimmistä ympäristörikollisuuden uhkakuvista Suomessa. Laitto-
man jätekaupan tilannekuvaa tuotiin esiin toukokuussa 2021 median kautta Keskusrikospoliisin,
Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen julkaisemalla ajankohtaiskatsauksella, jonka tiedot perus-
tuvat vuoteen 2020 ¹⁷. Katsauksessa keskityttiin tuomaan esille kansainvälisen jätesiirotojen eri
muotoja, kuten vaarattoman jätteen kauppaa ja lainsäädäntöpohjaa. Esille tuotiin, kuinka jätte-
iden luvallinen vienti Suomesta ulkomaille on kasvanut ja luvallinen tuonti vähentynyt edellisvuo-
teen verrattuna. Katsauksessa ilmenettiin tilastoilla, kuinka tutkintapyyntöjen määrä liittyen kan-
sainvälisiin jätesiirotoihin ovat tuplaantuneet vuonna 2020 edellisvuoteen verrattuna.

Katsaus tuotiin esille viranomaistiedotteen yhteydessä. Tiedotteessa kerrottiin laajasta esitutkin-
takokonaisuudesta, joka liittyy kansainvälisiin laittomiin jätesiirotoihin ja esitutkinnassa on perus-
tettu yhteinen tutkintaryhmä Suomen ja Viron välillä. Tiedotteen mukaan Keskusrikospoliisi on
tutkinut poikkeuksellisen laajaa ja kansainvälistä ympäristörikoskokonaisuutta vuoden 2020
alusta lähtien. Kokonaisuus koostuu yhteensä kolmesta epäilystä törkeästä ympäristön turmele-
misesta, joihin liittyy osittain samat epäillyt. Ympäristölle vaarallinen laitton jätekauppa on kas-
vava ilmiö. ¹⁸

8 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö

8.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset

Suomi on sitoutunut useisiin ympäristöä ja energiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Sopi-
mukset käsittelevät muun muassa ilman- ja vesiensuojelua, luonnonvarojen hyödyntämistä ja
suojelua, jätteitä, kasvistoa ja eläimistöä, energiaa sekä avaruutta. Esimerkkeinä monenvälisistä
sopimuksista mainittakoon kansainvälinen yleissopimus vaarallisten jätteiden maan rajan ylittä-
vien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskeva Baselin yleissopimus (Basel 22.3.1989, SopS 44-
45/1992), villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleis-

¹⁷ [Keskusrikospoliisin, Suomen ympäristökeskuksen ja Tullin ajankohtaiskatsaus](#)

¹⁸ [Ympäristölle vaarallisia jätteitä viedään laittomasti Suomesta ulkomaille entistä enemmän - Poliisi](#)

sopimus (CITES), (Washington 3.3.1973, SopS 44-45/1976), vuoden 1973 kansainvälinen yleis-sopimus aluksista aiheutuvan meren pilaantumisen ehkäisemisestä (MARPOL) (Lontoo 2.11.1973, SopS 51/1983), Etelämannerta koskevaan sopimukseen liittyvä ympäristönsuojelupöytäkirja (Madrid 4.10.1991, SopS 5/1998) sekä Helsingin sopimus (HELCOM) Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelusta (SopS:2/2000).

Uhanalaisten luonnonvaraisten eläinten ja kasvien kauppaa sääntelevässä CITES -yleissopimuksessa on mukana 180 jäsenmaata, ja sääntelyn piirissä on noin 30 000 kasvilajia ja runsaat 5 500 eläinlajia, joista yli 900 lajin kauppa on täysin kiellettyä ja muiden lajien kauppa on luvanvaraista (termillä ”kauppa” tarkoitetaan kansainvälisten rajojen ylittävää tuontia tai vientiä). EU:n yhteistä CITES -lainsäädäntöä on noudatettu vuodesta 1984 lähtien ja uudistettuna vuodesta 1997 lähtien (neuvoston asetus 338/97/EY). Neuvoston ja komission CITES -asetukset sääntelevät ulkorajat ylittävän tuonnin ja viennin lisäksi jäsenmaiden välistä ja jäsenmaiden sisäistä toimintaa. Tuontisäännökset ovat yleissopimusta tiukempia ja sääntelyn piirissä on enemmän lajeja kuin sopimuksen lajiliitteessä.

Ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2018 oppaan Kansainväliset ympäristösopimukset ja Suomi. Oppaassa käydään läpi keskeiset YK:n piirissä solmitut ympäristösopimukset ja niiden piirissä tehtävä ympäristöyhteistyö¹⁹.

8.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö

Merkittävä osa Suomen ympäristölainsäädännöstä on nykyisin peräisin Euroopan unionin sääntelystä. Koska suurin osa unionin säädöksistä annetaan direktiiveinä, ne on saatettava kansallisesti voimaan joko lailla tai valtioneuvoston asetuksella. Direktiivit ovat yleensä luonteeltaan niin sanottuja minimidirektiivejä, joten kansallisesti voidaan säätää myös direktiiviä tiukemmasta suojelun tasosta.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat 19.11.2008 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2008/99/EY ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin eli niin sanotun ympäristörikosdirektiivin. Direktiivin tavoitteena on taata jäsenvaltioissa ympäristönsuojelun korkea taso säätämällä vähimmäisvaatimukset vakavien ympäristöä vahingoittavien tekojen rangaistavuudesta. Direktiivin säätämisen taustalla on ollut huoli ympäristörikosten lisääntymisestä ja niiden vaikutuksista, jotka ulottuvat yhä useammin niiden valtion rajojen ulkopuolelle, joissa rikokset

¹⁹ [YO_2018_Kansainvaliset_ymparistosopimukset.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

tehdään. Direktiivin edellyttämät muutokset täytäntöön pantiin Suomessa 25.12.2010 voimaantulleilla lainmuutoksilla.

Suomi toimi heinä-joulukuun 2019 EU:n neuvoston puheenjohtajamaana. Ympäristörikkokset olivat yksi aiheista, joita Suomi nosti rikosoikeuden alan keskusteluissa esille. Lisäksi Suomen puheenjohtajuuskaudella saatiin päätökseen ympäristörikosten torjuntaa EU:n jäsenmaissa käsittelevä kahdeksas keskinäinen arviointikierros. Komissio arvioi parhaillaan EU:n ympäristörikosoikeudellisen sääntelyn riittävyyttä.

Syyskuussa 2017 tulivat voimaan kansalliset täytäntöönpanosäännökset, jotka täydentävät vuoden 2019 alusta voimaan tulleen aluskierrätysasetuksen (asetus (EU) N:o 1257/2013) säännöksiä. Asetus pohjautuu Hongkongin yleissopimukseen alusten turvallisesta ja ympäristön kannalta asianmukaisesta purkamisesta. Suomen ratifiointi on valmisteilla.

8.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö

Ympäristörikoksista säädetään sekä rikoslaissa että useissa ympäristöä koskevissa erityislajeissa. Vakavimmat teot, joista voi seurata vankeusrangaistus, on koottu rikoslain (RL) 48 lukuun. Rangaistusasteikot vaihtelevat teon vakavuuden mukaan sakosta enintään kuuteen vuoteen vankeutta. RL 48 luvun ympäristörikoksiin sovelletaan myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia RL 9 luvun säännöksiä yhteisösakosta. Rangaistussäännösten sijoittaminen rikoslakiin korostaa tekojen moitittavuutta. Rikoslain ulkopuolisessa, varsinaisessa ympäristölainsäädännössä kuten jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja ympäristönsuojelulaissa, on lukuisia ympäristöä koskevia rikkomussäännöksiä, joiden nojalla voidaan tuomita sakkorangaistukseen.

RL 48 a luvussa tarkoitetut luonnonvararikokset ovat läheistä sukua ympäristörikoksille. Ne ovat metsästykseen, kalastukseen ja metsän käsittelyyn liittyviä tekoja, joista voidaan tuomita myös vankeuteen. Yhteisösakko ei näissä asioissa ole mahdollinen lukuun ottamatta 48 a luvun 1 a §:ssä tarkoitettua törkeää metsästysrikosta. Vähäisemmistä rikkomuksista säädetään muun muassa metsästyslaissa, kalastuslaissa ja metsälaissa.

Menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä sovelletaan myös ympäristö- ja luonnonvararikoksiin. Laiton hyöty tulee niissäkin tuomita valtiolle menetetyksi. Kyse voi silloin olla esimerkiksi laittomalla menettelyllä säästettyjen jätteenkäsittelykustannusten korvaamisesta. Rikoksella saatu hyöty, rikoksentekovälineet, rikoksella tuotettu, valmistettu, aikaansaatu tai rikoksen kohteena oleva esine voidaan tietyin edellytyksin tuomita valtiolle menetetyksi. Myös laittomasti pyydetyn eläimen tai kasvin osalta maksettavaksi voi tulla menettämisseuraamus, joka vastaa kyseisen yksilön arvoa lajinsa edustajana.

8.4 Viimeisimmät muutokset Euroopan unionin ja Suomen ympäristölainsäädännössä

Rikoslain 48 luvun 6 §:n muutoksella (1086/2020) rakennussuojelurikoksen määritelmää täydennettiin kattamaan myös lupaehtojen tai muiden suojelua koskevien määräysten vastainen toiminta. Samassa yhteydessä muutettiin (1085/2020) myös rakennusperinnön suojelemisesta annettua lakia muun muassa täsmentämällä rakennussuojelurikkomusta koskevaa 23 §:ää vastavasti ja säätämällä lakiin uusi 23 a § menettelystä rikosasioissa. Uudella pykälällä ELY-keskukselle säädettiin velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten ympäristörikosepäilyistä. ELY-keskuksille tuli säännöksen mukaan myös varata oikeus tulla kuulluksi tekoa ja asiaa käsiteltäessä. Lakien muutokset ovat tulleet voimaan 1.1.2021.

9 Valvonta

9.1 Ympäristölainsäädännön valvonta

9.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät

Ympäristölakien valvonta Suomessa kuuluu pääsääntöisesti alueelliselle elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle (ELY-keskus) sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomaisille. Myös Suomen ympäristökeskuksella sekä turvallisuus- ja kemikaalivirastolla on tiettyjä ympäristölainsäädäntöön liittyviä valvontatehtäviä.

ELY-keskukset (15 keskusta) toimivat valtion aluehallintoviranomaisina yhdessä aluehallintovirastojen (6 virastoa) kanssa. ELY-keskukset edistävät alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueellaan. ELY-keskusten tehtävistä on säädetty elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetussa laissa (897/2009) ja ne liittyvät muun muassa ympäristönsuojeluun, alueiden käytön ja rakentamisen ohjaukseen, luonnon- ja maisemasuojeluun, ympäristön tilan seurantaan yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa (SYKE), jätehuollon ohjaukseen, vesivarojen käyttöön ja hoitoon sekä kalatalous- ja maaseutuasioihin. ELY-keskusten valvovat aluehallintoviraston antamien ympäristö- ja vesilupapäätösten noudattamista sekä valvovat myös yleistä etua muissakin ympäristö- ja vesiasioihin liittyvissä tapauksissa. ELY-keskukset tuottavat ja jakavat ympäristöä koskevaa tietoa, ehkäisevät ja torjuvat ympäristövahinkoja ja -haittoja sekä huolehtivat ympäristö-, vesihuolto- ja vesistötöiden toteutta-

misesta. Lisäksi ELY-keskukset toimivat yhteysviranomaisena ympäristövaikutusten arviointimenettelyissä (YVA) sekä tekevät mm. pilaantuneen maa-alueen puhdistamista koskevat päätökset.

Kunnissa ympäristölainsäädännön mukaisista lupa- ja valvontatehtävistä vastaa kunnanvaltuuston asettama ympäristösuojeluviranomainen, joka on usein kunnan ympäristölautakunta. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena voi toimia myös kuntalain mukainen kuntien yhteislautakunta tai kuntayhtymän toimielin. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäväkokonaisuudesta on säädetty kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa (64/1986). Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen mm. edistää ja valvoo alueellaan ympäristön tilaa seurannan, selvityksien ja tutkimuksien avulla, sekä antaa ympäristönsuojelua koskevaa neuvontaa ja koulutusta. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tekee myös esityksiä ja aloitteita muille viranomaisille ja antaa lausuntoja alueensa ympäristöä koskevista asioista. Lakisääteisiä ympäristönsuojelutehtäviä on säädetty kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle muun muassa ympäristönsuojelulaissa, maa-aineslaissa, jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja maastoliikenne-laissa. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ELY-keskuksen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivalta valvonta-asioissa on osittain rinnakkaista.

Ympäristönsuojelulaki velvoittaa ELY-keskuksia ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisia laatimaan alueilleen ympäristönsuojelulain mukaista säännöllistä valvontaa varten valvontasuunnitelman. Valvontasuunnitelmassa sisältää tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavista toiminnoista sekä käytettävissä olevista valvonnan voimavaroista ja keinoista. Suunnitelmassa kuvataan valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet sekä valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyö. ELY-keskusten valvontasuunnitelmat kattavat yleensä mm. ympäristönsuojelulain, kemikaalilain, jätelain ja vesilain mukaisen valvonnan. ELY-keskukset ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät valvontasuunnitelmiensa mukaisia tarkastuksia valvomilleen laitoksille siten, että kaikki laitokset tulee tarkastetuksi määräajoin. Tarkastuskohteet ja -tiheys määritellään jokaisen laitoksen ympäristöriskien arvioinnin perusteella. Tarkastuskäyntejä tehdään lisäksi myös kansalaisten ilmoitusten perusteella ja sekä mm. laitoksilla sattuneiden häiriötilanteiden johdosta.

ELY-keskusten ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisten on havaitessaan lainvastaisen tilan velvollisuus ryhtyä toimiin tilanteen saattamiseksi lailliseksi kyseessä olevan valvottavan lain ja hallintolain säännösten mukaisesti. Hallinnollisten jatkotoimien lisäksi valvontaviranomaisten on tilanteen johdosta aina arvioitava tutkintapyynnön tekemisen tarpeellisuutta. Valvontaviranomaisten tulee pääsääntöisesti tehdä epäilyistä ympäristölainsäädännön vastaisista teoista tai laiminlyönneistä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää teke-

mättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista. ELY-keskukset voivat olla asianomistajan asemassa jätelain, vesilain ja ympäristönsuojelulain tarkoittamissa ympäristörikosasioissa. ELY-keskuksella on tällöin oikeus tulla kuulluksi esitutkinnassa ja tuomioistuimessa, itsenäinen syyteoikeus ja oikeus hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen.

Kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset ja ELY-keskukset tekevät yhteistyötä poliisin ja syyttäjän kanssa epäilyissä rikostapauksissa. Yhteistyötä on edelleen tiivistetty ja kehitetty alueellisten ympäristörikosyhteistyöryhmien perustamisen jälkeen. Valvontaviranomaiset toimivat tarvittaessa esitutkinnassa ympäristölainsäädännön asiantuntijoina ja toimivat yleensä myös syyttäjän kutsumina todistajina oikeudenkäynnissä.

ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueet tekivät vuonna 2020 esitutkintaviranomaiselle yhteensä 45 ympäristölainsäädännön valvontaan liittyvää tutkintapyyntöä. Määrä vastaa ELY-keskuksien tekemien tutkintapyyntöjen vuosittaista keskimääräistä kokonaismäärää. ELY-keskuksien tekemät tutkintapyyntöjä liittyivät vesilain, ympäristönsuojelulain, jätelain, luonnonnsuojelulain tai vieraslajilain (laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta) vastaisiin epäilyihin tekoihin. Valtaosa tutkintapyyntöistä kohdistui tekoihin, jotka liittyivät ympäristönsuojelulakiin (33 %), vesilakiin (25 %) tai luonnonnsuojelulakiin (22 %).

Vesilain valvonta

Vesilain (587/2011) mukaisissa asioissa valvontaviranomaisina toimivat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Vesilain nojalla valvontaviranomaiset valvovat vesitalouslupia ja käsittelevät mm. ojitusilmoituksia, ruoppaus- ja niittoilmoituksia, valtavyöhykkeen tai puron alittavista johdoista tehtäviä ilmoituksia ja muita kansalaisten, yhdistysten, toiminnanharjoittajien tai viranomaisten tekemiä vesitalousasioita koskevia ilmoituksia ja lausuntopyyntöjä. Toimivalta on rinnakkainen lukuun ottamatta tiettyjä kunnalle kuuluvia ojitusasioita sekä ELY-keskuksille tehtäviä ilmoituksia. Molemmilla viranomaisilla on oikeus ja velvollisuus ryhtyä välittömiin toimiin haitan tai vaaran poistamiseksi sekä tilanteen mukaan keskeyttää toiminta ja tehdä asiasta rikosilmoitus. Poikkeuksellisten luonnonolojen tai muun ylivoimaisen tapahtuman edellyttämien vaarantorjuntatoimien osalta vireillepano-oikeus on ELY-keskuksilla.

Luvattomiin, luvanvastaisiin tai ennalta arvaamattomia vaikutuksia aiheuttaneisiin hankkeisiin valvontaviranomaiset puuttuvat tarvittaessa valvonnallisilla keinoilla sekä tarvittaessa tekevät poliisille tutkintapyyntöjä. Laillisuusvalvonnan ohella valvontaviranomaiset valvovat vesilain mukaisissa asioissa myös yleistä etua. Jos rikosasiassa on loukattu yleistä etua, valtion valvontaviranomainen käyttää asiassa asianomistajan puhevaltaa.

Yleisen edun valvonta tarkoittaa muun muassa alueiden käyttöön, kalatalouteen ja vesiliikenteseen sekä ympäristön- ja luonnonsuojeluun liittyvien näkökohtien huomioon ottamista. Vesilain valvontaviranomaiset arvioivat ja valvovat esimerkiksi, ettei hankkeilla vaaranneta vesilaissa tarkoitettujen pienvesien luonnontilaa (vesilaki 2:11).

Vesilakiin liittyvien tutkintapyyntöjen määrä lisääntyi jonkin verran edellisten vuosien määriin verrattuna. Esimerkiksi vuonna 2019 poliisi kirjasi vesilakiin liittyviä tutkintapyyntöjä yhteensä 12 (vesilain rikkomisia 8 kpl ja vesilain luparikkomuksia 4 kpl). Vuonna 2020 tutkintapyyntöjä tehtiin yhteensä 17 (vesilain rikkomisia 12 kpl ja vesilain luparikkomuksia 5 kpl). Näiden lisäksi vesilakiin liittyvää tutkintaa suoritetaan muidenkin rikosnimikkeiden alla, esimerkiksi ympäristön turmelemiseksi kirjatussa tutkinnassa.

ELY-keskuksien vuonna 2020 tekemistä tutkintapyyntöistä vesilain vastaisena tekona tutkitaan 14 tapausta, joten ELY-keskukset tekivät valtaosan kaikista esitutkintaviranomaiselle tehdyistä vesilakiin liittyvistä tutkintapyyntöistä. Lievä vesilakiin liittyvien tutkintapyyntöjen kokonaiskasvu käy ilmi myös ELY-keskuksien tekemien tutkintapyyntöjen sisällöistä, koska joka neljäs (25 %) ELY-keskuksen tekemä tutkintapyyntö koskee vesilain vastaista menettelyä.

9.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät

Suomen ympäristökeskus on jätteesiirtoasetuksessa (EY) N:o 1013/2006 tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka toimii lupa- ja valvontaviranomaisena kansainvälisissä jätesiiroasioissa ja vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa. Valvontaa toteutetaan EU:n jätteesiirtoasetuksen mukaiseen kansalliseen tarkastussuunnitelmaan perustuen. Tarkastusten painopistealueet valitaan riskiarvioinnin perusteella ja niitä tehdään jätelajista riippuen sekä jätteen syntypaikalla että keräyksen, kuljetuksen tai käsittelyn aikana.

Suomen ympäristökeskus on otsoniasetuksen (EY) N:o 1005/2009 ja F-kaasuasetuksen (EY) N:o 517/2014 toimivaltainen viranomainen. Kylmälaitteiden huoltoa valvovat ympäristönsuojelun mukaiset valvontaviranomaiset muun valvontatyön ohessa. Suomen ympäristökeskus valvoo POP-asetuksen (EY) N:o 850/2004 ja PIC-asetuksen (EY) N:o 649/2012 sekä kansainvälisen kaupan kohteina olevia tiettyjä vaarallisia kemikaaleja ja torjunta-aineita koskevan ilmoitetun ennakkosuostumuksen menettelystä tehdyn Rotterdamin yleissopimuksen (SopS 107/2004) noudattamista.

Suomen ympäristökeskus on niin sanotussa CITES-asetuksessa (EY) N:o 338/97 tarkoitettu toimivaltainen lupaviranomainen (tehtävä liittyy uhanalaisten eläin- ja kasvilajien kansainvälistä

kauppaa koskevan yleissopimuksen (CITES) toimeenpanoon) ja valaiden ja arktisten hylkeiden suojelua koskevan lain (1112/1982) tarkoittama lupaviranomainen.

Suomen ympäristökeskus toimii aluskierrätysasetuksen (EU) N:o 1257/2013 kiertämisen ja rikkomisen ehkäisemiseksi yhteistyössä Traficomin kanssa sekä seuraa aluskierrätysasetuksen toimeenpanoa Suomessa.

Suomi on liittymässä kansainväliseen HNS-yleissopimukseen (Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea). Sopimuksella määrätään vastuusta ja vahingonkorvauksesta vaarallisten ja haitallisten aineiden merikuljetuksissa. Meritse irtolastina kuljetettavia vaarallisia tai haitallisia aineita vastaanottavien on raportoitava Suomen ympäristökeskukselle vastaanotetuista lasteista, jos vastaanotettu määrä ylittää kynnyksarvon.

9.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät

Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) tehtävänä on teknisen turvallisuuden ylläpitämiseksi muun muassa valvoa, tarkastaa ja myöntää luvat laajamittaista vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia varten. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto suorittaa onnettomuustutkintaa ja kerää tietoa valvomillaan toimialoilla tapahtuneista onnettomuuksista vaurio- ja onnettomuusrekisteriin (VARO). Turvallisuus- ja kemikaalivirasto pitää yllä kylmälalla työskentelevien pätevyysrekisteriä ja valvoo pätevyysvaatimusten noudattamista.

9.2 Poliisi

9.2.1 Poliisin tehtävät

Poliisi on rikostorjunnan yleisviranomainen ja tutkii rikoksia rikosnimikkeestä riippumatta. Tieto mahdollisesta ympäristörikoksesta tulee poliisille pääasiassa kolmea eri kautta; yksityisiltä kansalaisilta, valvontaviranomaisilta tai poliisin omina havaintoina esimerkiksi tavanomaisen valvonnan tai muun rikostutkinnan yhteydessä. Valvontaviranomaisen tulee pääsääntöisesti tehdä ilmoitus toimialallaan havaitsemastaan rikosepäilystä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä silloin, jos rikos on vähäinen ja sillä ei ole loukattu yleistä etua.

Poliisin on toimitettava ilmoitetussa asiassa esitutkinta, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan toimittaa yleensä tapahtumapaikan poliisilaitos, mutta asian laadun niin vaatiessa tutkintatoimet voidaan siirtää Keskusrikospoliisin suoritettavaksi. Ympäristörikokset edellyttävät

lähes aina esitutkintaviranomaisen ennakoilmoitusta syyttäjälle ja tiivistä esitutkintayhteistyötä. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos suorittavat esitutkintaa toimialoillaan ympäristörikosasioissa.

Poliisin tietoon tulleista ympäristörikoksista noin kolmannes selvitetään. Kun esitutkinta on valmis, siirtyy asia syyttäjälle. Syytekynnys ylittyy, mikäli teko on laissa säädetty rangaistavaksi, asiassa on todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut syytteen nostamisen edellytykset täyttyvät. Syyttäjä voi tietyin edellytyksin myös jättää asiassa syyttämättä. Jos syyte nostetaan, asia käsitellään käräjäoikeudessa (KO) ja mahdollisen muutoksenhaun johdosta edelleen hovioikeudessa (HO) sekä joskus myös korkeimmassa oikeudessa (KKO).

9.2.2 Ympäristörikostorjunnan koordinaattorin tehtävä on muodostaa kansallinen tilannekuva ympäristörikollisuudesta

Keskusrikospoliisi on perustanut Poliisihallituksen aloitteesta ja Keskusrikospoliisin vuoden 2020 tulos- ja talousneuvotteluiden periaatteiden mukaisesti ympäristörikosten kansallista torjuntaa tehostamaan määräaikaisen ympäristörikostorjunnan koordinaattorin tehtävän. Hankkeen tavoitteena on luoda poikkihallinnollinen kokonaiskuva ympäristörikostorjunnasta, kehittää uusia toimintamalleja, tehostaa yhteistyötä, tehostaa ympäristörikollisuuden paljastamista ja tällä tavoin saavuttaa mahdollisimman suuri vaikuttavuus ympäristö- ja talousrikollisuuden torjunnassa sekä estää jo ennalta ympäristön turmelemista sekä sen vaikutuksia. Ympäristörikostorjunnan koordinaattoriksi on nimitetty Keskusrikospoliisista rikoskomisario Riku Lindqvist.

Ympäristörikostorjunnan koordinaattorin tehtävät ovat kansallisia ja kansainvälisiä. Koordinaattori toimii ympäristörikostorjunnan asiantuntijana, tukee osaltaan poliisiyksiköiden ympäristörikostutkintaa, kehittää ympäristörikosten ennalta estämistä, paljastamista ja tutkintaa, ylläpitää ja kehittää valtakunnallista ympäristörikostilannekuvaa sekä kehittää ympäristörikostorjuntaan liittyvää viranomaisyhteistyötä. Lisäksi koordinaattorille kuuluu erilaisia koulutustehtäviä. Koordinaattori toimii ympäristörikostorjunnassa tiedon kerääjänä ja tiedon välittäjänä. Koordinaattori välittää tietoa poliisiyksiköille muun muassa ympäristörikostorjunnan strategiatyöryhmästä, kansainvälisistä trendeistä ja uusista rikosilmiöistä ympäristörikosten osalta. Tietoa kerätään poliisiyksiköiltä myös strategisen päätöksenteon tueksi. Tilannekuva muodostetaan ympäristörikosten osalta useista osa-alueista. Koordinaattori kerää poliisiyksiköiltä tietoa ympäristörikostorjunnasta ja koostaa tiedot raportin muotoon. Koordinaattori pyytää säännöllisesti raportoinnin tueksi poliisiyksiköiltä tietoja lomakkeella.

9.3 Rajavartiolaitos

9.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät

Rajavartiolaitos on muiden lakisääteisten tehtäviensä ohella toimivaltainen myös ympäristörikosten ja luonnonvararikosten esitutkinnassa. Rajavartiolaitos valvoo muun muassa metsästyslain (615/1993), kalastuslain (379/2015) luonnonsuojelulain (1096/1996), ympäristönsuojelulain (527/2014), muinaismuistolain (295/1963) ja merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) noudattamista.

Käytännössä Rajavartiolaitos suorittaa pääosin luonnonvararikosten esitutkintaa ja niiden osalta lähinnä metsästys- ja kalastusrikosten sekä edellä mainittujen aineellisten Rajavartiolaitoksen valvontavastuulla olevien lakien mukaisten rikkomusluonteisten tekojen tutkintaa. Rajavartiolaitoksella on myös keskeinen rooli merellisen ympäristöriskollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa.

Rajavartiolaitoksen puuttumiskynnys ympäristörikoksiin on matala. Kaikkiin Rajavartiolaitoksen omassa valvontatoiminnassa havaittuihin ympäristörikoksiin puututaan. Oman toimivallan piiriin kuuluvat tapaukset tutkitaan itse tai tarvittaessa ne siirretään poliisin tutkittavaksi esimerkiksi tutkinnan laajuuteen tai resursseihin liittyvistä syistä. Rajavartiolaitoksen tietoon tulleiden oman toimivallan ulkopuolelle jäävien rikosten osalta tehdään ilmoitus toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle eli käytännössä poliisille tai Tullille.

Rajavartiolaitos voi myös poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 2 §:n 2 momentin nojalla suorittaa poliisin tai tullin tehtäväalueeseen kuuluvaan kiireellisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen näiden puolesta käyttäen omia säädettyjä toimivaltuuksiaan, jos toimenpidettä ei voida viivyttää. Toimenpiteestä ilmoitetaan ilman aiheutonta viivytystä toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle. Edellä mainittujen esitutkintaviranomaisten yhteistoimintaa koskevalla lailla turvataan viranomaisten toiminnan joutuisuus sekä niille säädettyjen tehtävien tehokas suorittaminen. Rajavartiolaitos ja poliisi ovat tarvittaessa muodostaneet yhteisiä tutkintaryhmiä erityisesti metsästysrikosten tutkinnan tehostamiseksi.

Rajavartiolaitos hoitaa Suomen merialueella lukuisia eri viranomaistehtäviä. Rajavartiolaitos on jatkuvassa (24/7) valmiudessa vuoden ympäri oleva toimintakykyinen monialainen merellinen viranomainen, jolla on näiden vaatimusten mukaisesti koulutettu ammattitaitoinen henkilöstö ja toiminnan edellyttämä aluskalusto ilma-aluksineen sekä tekninen valvontavälineistö. Rajavartiolaitos on nykyaikainen Eurooppalainen Rannikkovartioviranomainen ja osa Eurooppalaista Raja-

ja merivartiostoa, johon kuuluvat Euroopan Raja- ja merivartiostot Frontex, Euroopan meriturvallisuusvirasto EMSA, Euroopan Kalastuksenvallontavirasto EFCA sekä EU-jäsenvaltioiden rajavalvontaa suorittavat merivartiostot.

Rajavartiolaitos vastaa meripelastuksen johtamisesta merionnettomuuksissa. Rajavartiolaitos johtaa torjuntatoimia Suomen aluevesillä aavalla selällä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä toimii merenkulun ympäristönsuojelulaissa säädetysti johtavana valvontaviranomaisena aluksista veteen menevien päästöjen valvonnassa merialueilla. Rajavartiolaitos vastaa ympäristövahinkojen torjuntatehtävästä pelastuslain (379/2011) mukaisesti. Pelastuslaitokset vastaavat alusöljy- ja aluskemikaalivahingon pelastustoiminnan johtamisesta rannikolla ja saaristossa.

Rajavartiolaitos vastaa kansainvälisestä alusöljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunta- ja valvontayhteistyöstä edustamalla Suomea muun muassa kansainvälisten sopimusten kokouksissa, erityisesti Itämeren suojelukomissiossa (HELCOM) sekä pohjoismaisen yhteistyön kokouksissa (Kööpenhaminan sopimus). Myös yhteistyö Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet satelliittikuvapohjaisen öljypäästöjen havainnointipalvelun sekä EMSA:n öljyntorjunta-asioita käsittelevän työryhmän kanssa on oleellisessa asemassa öljyntorjunta- ja päästövalvonta-asioita kehitettäessä. Rajavartiolaitos on myös toimivaltainen öljyntorjuntaviranomainen arktisten maiden öljyntorjuntasopimuksen (MOSPA, Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic) mukaisissa tehtävissä.

Öljypäästövalvonnan tavoitteena on Suomen merialueilla havaittujen päästöjen osalta laittoman toiminnan keskeyttäminen, torjuntatoimenpiteiden suorittaminen, hallinnollisen öljypäästömaksututkinnan turvaaminen sekä asiassa suoritettavan esitutkinnan turvaaminen. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin. Partiot lennetään kattavasti Suomen merialueilla ja talousvyöhykkeellä. Lisäksi lentovalvontaa on sovitettu yhteen sekä Ruotsin että Viron viranomaisten kanssa ja valvontaa suoritetaan osin myös edellä mainittujen maiden merialueilla.

Dornier-lentokoneet on varustettu yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen kanssa erityisesti öljypäästöjen valvontaan soveltuvalla laitteistolla. Edellä kuvatulla ja kattavalla öljypäästövalvonnalla on myös laittomia aluspäästöjä ennaltaehkäisevä vaikutus. Öljypäästövalvonnan kokonaisuutta täydentää Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet -satelliittikuvapalvelu, jonka kautta saadaan satelliittikuvia Suomen merialueilta. Satelliittikuvista samoin kuin Dornierien laitteistoilla voidaan havaita mahdollisia päästöjä myös pimeällä ja pilvipeitteen läpi. Satelliittikuvat ja niistä havaitut öljypäästöepäilyt toimitetaan Rajavartiolaitokselle. Länsi-Suomen

merivartioston johtokeskus tarkastaa kuvat ja lähettää valvontalaitteistolla varustetun ilma-aluksen tai muun yksikön tarkastamaan havainnon sekä selvittämään onko kyse öljystä vai jostain muusta aineesta.

Rajavartiolaitos osallistuu myös aluksesta ilmaan menevien päästöjen valvontaan sekä aluksen suojaamiseen käytettävien haitallisten kiinnittymisenestojärjestelmien valvontaan.

Euroopan unionin valvonta-asetus yhteisen kalastuspolitiikan sääntöjen noudattamiseksi edellyttää, että kaikkien jäsenvaltioiden on ylläpidettävä kalastuksenseurantakeskuksia, joiden tehtävänä on ammattikalastustoiminnan ja pyyntiponnistuksen seuranta. Rajavartiolaitos hoitaa myös neuvoston valvonta-asetuksessa tarkoitetun kalastuksenseurantakeskuksen tehtävät.

9.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu

Rajavartiolaitos on merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan ainoa viranomainen, joka määrää laittomasta alusöljypäästöstä hallinnollisen öljypäästömaksun. Öljypäästömaksusääntely on ulotettu Ahvenanmaan maakuntalailla koskemaan myös Ahvenanmaan maakunnan aluetta. Rajavartiolaitos huolehtii öljypäästömaksun määräämiseen liittyvistä tehtävistä myös Ahvenanmaan maakunnan alueella.

Merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan Rajavartiolaitoksen tulee määrätä öljypäästömaksu alukselle, joka päästää mineraaliöljyä tai öljypitoista seosta aluevesillä tai Suomen talousvyöhykkeellä. Vain pienistä sekä määrältään että muilta ympäristöön kohdistuvilta vaikutuksiltaan vähäisistä päästöistä maksu voidaan jättää määräämättä. Talousvyöhykkeellä kauttakulussa olevan ulkomaisen aluksen osalta edellytetään lisäksi, että siitä aiheutuu Suomen luonnolle huomattavaa vahinkoa tai sen vaaraa. Lisäksi poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa öljyn päästäminen mereen on tapahtunut esimerkiksi hätävarjelu- tai pakkotilanteessa ihmishengen pelastamiseksi tai muussa senkaltaisessa hätä- tai onnettomuustilanteessa, voidaan maksu jättää määräämättä tai alentaa sitä. Öljypäästömaksun suuruus määräytyy päästön määrän ja aluksen bruttovetoisuuden perusteella merenkulun ympäristönsuojelulain yhteydessä olevan maksutaulukon mukaisesti.

Maksun määrääminen ei edellytä sen selvittämistä, kuka päästön aluksella aiheutti, ja toimiko hän tahallaan tai huolimattomasti. Rajavartiolaitoksen on kuitenkin hankittava objektiivista näyttöä siitä, että päästö on peräisin tietyltä alukselta eikä kyse ole edellä kerrotuista aivan poikkeuksellisista tilanteista. Rajavartiolaitos suorittaa hallinnollista öljypäästömaksumenettelyä varten tarvittavan tutkimuksen. Lausuntoja öljypäästöjen ympäristövaikutuksista pyydetään tarvittaessa

Suomen ympäristökeskuksesta. Öljynäytteiden analysointia sekä niitä koskevia asiantuntijalauseintoja pyydetään Keskusrikospoliisin Rikostekniseltä laboratoriolta. Rajavartiolaitoksessa hallinnollisen öljypäästömaksun määräämistoimenpiteet on keskitetty Turkuun Länsi-Suomen merivartiostoon, jonka johdolla tutkintatoimenpiteet maksun määräämiseksi suoritetaan. Edellä mainituissa tutkintatoimenpiteissä Länsi-Suomen merivartiostoa avustavat kaikki Vartiolentolaivueen ja Suomenlahden merivartioston yksiköt.

Aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemistä annettuun lakiin (300/1979) lisättiin hallinnollista öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö 1.4.2006 lukien. Alusjätelainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä säädetyssä ja vuoden 2010 alusta voimaan tulleessa merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksua koskevat säännökset säilytettiin lähtökohtaisesti ennallaan. Hallinnollinen öljypäästömaksu on rikosoikeudellista sakkorangaistusta huomattavasti tuntuvampi taloudellinen seuraamus. Öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö valmisteltiin pitkälti Ruotsissa käytössä olevan järjestelmän mukaiseksi. Keskeisenä erona järjestelmiamme välillä on se, että Ruotsissa öljypäästömaksun määrä perustuu lainsäädännössä vuosittain määritettävään hinnanmääräytymisperusteeseen (prisbasbelopp), jossa vuositasolla voidaan huomioida öljypäästömaksun korotustarpeet. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksutaulukon mukaiset maksut ovat säilyneet ennallaan lainsäädännön voimaantulosta lukien. Suomessa öljypäästömaksun euromäärä perustuu edellä mainitussa laissa olevaan maksutaulukoon ja maksun korottaminen edellyttäisi lainsäädännön muuttamista.

Vuonna 2019 suoritettua vertailua perusteella Suomen ja Ruotsin taulukkojen mukaiset öljypäästömaksujen määrät olivat huomattavan lähellä toisiaan. Rajavartiolaitos pitää tärkeänä, että näiden maiden öljypäästömaksujen määrä olisi lähtökohtaisesti samalla tasolla, jotta öljyn päästäminen aluksesta veteen ei muodostuisi kannattavamaksi toisen valtion alueella. Hallinnollisten öljypäästömaksujen kehitystä Ruotsissa tulee tarkoin seurata ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin merenkulun ympäristönsuojelulaissa olevan öljypäästömaksutaulukon euromäärien korottamiseksi.

9.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu

Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 6 §:n mukaan Rajavartiolaitos on johtava valvontaviranomainen valvonnassa, joka koskee aluksesta veteen meneviä päästöjä Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa alusöljypäästöjen valvonta on säädetty myös poliisin tehtäväksi. Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 8 §:n mukaan poliisilla on valvontatoimivalta sisävesialueella sekä Suomen aluevesillä.

Rikosoikeudellinen järjestelmä on ensisijainen suhteessa hallinnolliseen öljypäästömaksuun. Mikäli oikeus on rikosprosessissa tuominnut jonkun rangaistukseen luvattomasta öljyn päästämisestä mereen, esimerkiksi ympäristön turmelemisesta, ei hallinnollista öljypäästömaksua tule määrätä samalle taholle. Samalle taholle jo ennen langettavaa tuomiota määrätty hallinnollinen öljypäästömaksu tulee hakemuksesta poistaa. Ainuttakaan Rajavartiolaitoksen määräämää hallinnollista öljypäästömaksua ei ole vielä toistaiseksi tällä perusteella poistettu.

9.4 Tulli

9.4.1 Tullin tehtävät

Tullin tehtävänä on edistää tavarakaupan sujuvuutta sekä varmistaa sen oikeellisuus, kantaa tehokkaasti tavaraverot ja suojata toimialallaan yhteiskuntaa, ympäristöä ja kansalaisia. Tulli huolehtii tulliverotuksesta, maahan tuotavien ja maasta vietyjen tavaroiden ja ulkomaanliikenteen tullivalvonnasta ja muista tullitoimenpiteistä sekä ulkomaankaupan tilastoinnista. Tulli toimii esitutkintaviranomaisena ja tutkii toimivaltansa puitteissa tullirikoksia.

Päätehtäviä varten Tullissa on ulkomaankauppa- ja verotusosasto, valvontaosasto, hallinto-osasto sekä toimipaikkaosasto. Tullissa on seitsemän itsenäisesti toimivaa tullia niihin kuuluvine

toimipaikkoineen. Tullit ovat Meritulli, Lentotulli, Vaalimaan tulli, Nuijamaan tulli, Imatran tulli, Tornion tulli ja Maarianhaminan tulli.

Suomen Tulli on osa Euroopan unionin tullijärjestelmää ja valtiovarainministeriön tulosohtaja virasto, joka toimii yhteistyössä elinkeinoelämän sekä kotimaisten ja ulkomaisten viranomaisten kanssa.

9.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta

Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien ja niistä saatavien tuotteiden, jotka on tarkemmin määritelty EU:n CITES-asetuksen 338/97 liitteessä, tuonti, vienti ja kauttakuljetus ovat luvanvaraista. Suuri osa niin sanottuja CITES-tuotteista tuodaan Euroopan unioniin kolmansista maista, joten tuontirajoituksilla suojellaan näiden maiden ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta. CITES -vientirajoituksilla taas suojellaan ympäristöä EU:n sisällä. EU-asetus 338/97 sääntelee myös EU-jäsenmaiden välistä ja jäsenmaan sisäistä ko. lajeihin kohdistuvaa toimintaa.

Suomessa Tullin tehtävänä on valvoa edellä mainitun EU-lainsäädännön mukaisten uhanalaisten kasvi- ja eläinlajien kansainvälistä kauppaa koskevien määräysten noudattamista.

9.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta

Tullilla on merkittävä rooli ympäristönsuojelussa myös radioaktiivisten aineiden ja vaarallisten aineiden kuljetusten valvontaviranomaisena. Suomesta lähteviä ja Suomeen tulevia kuljetuksia tarkastaa sekä rajanylityspaikkojen valvontahenkilöstö että liikkuvat valvontaryhmät. Tehokkaalla valvonnalla pyritään siihen, että säännösten vastaisiin kuljetuksiin puututaan heti rajalla.

Suomessa tärkeimmillä rajanylityspaikoilla on automaattiset kiinteät säteilymittausasemat eli portit tavara- ja matkustajaliikenteelle. Säteilyporttien lisäksi tullilla on käytössä käsikäyttöisiä mittareita. 2000-luvun vaihteessa säteilykuljetuksia vielä jouduttiin käännettämään takaisin lähtömaihin; sen jälkeen tapauksia ei ole ollut enää lainkaan. Vuosittain ajoneuvoista aiheutuu muutamia porttihälytyksiä, mutta nekin ovat osoittautuneet säteilymääriltään niin vähäisiksi, että aiheuttajaa ei ole pystytty paikallistamaan esineeksi. Hälytyksiä aiheuttavat esimerkiksi maantiesuola, keramiikka ja lannoitteet. Toistaiseksi ei ole havaittu varsinaisten ydinmateriaalien (plutonium, uraani) laittomia kuljetuksia.

Tulli on järjestänyt vaarallisten aineiden tiekuljetuksiin kohdistettavia tehotarkastuksia, joiden lisäksi Tulli on osallistunut Suomen ympäristökeskuksen EU/ETA -laajuisiin jätteensiirtojen valvontaoperaatioihin. Suomen rajavalvonta on Euroopan huippuluokkaa, ja erilaisia valvontajärjestelmiä on kehitetty viime vuosina merkittävästi.

9.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta

Otsonikerroksen suojelemiseksi otsonikerrosta heikentävien aineiden valmistus, käyttö, maahantuonti ja vienti on pääosin kielletty. Tullin valvomat maahantuontirajoitukset ja vientirajoitukset koskevat sekä otsonikerrosta heikentäviä aineita, että niitä sisältäviä tuotteita. Rajoitukset koskevat sekä uusia, regeneroituja että kierrätettyjä otsonikerrosta heikentäviä aineita. Myös F-kaasujen tuonti EU:n ulkopuolelta kemikaalina tai laitteissa on säänneltyä ja edellyttää kiintiötä tai lupaa kiintiön käyttöön. Tullin tehtäviin kuuluu edellä mainittujen aineiden ja niitä sisältävien laitteiden tuonnin ja viennin valvonta. Valvonnan yhteydessä tavattujen laittomien aineiden ja laitteiden tuonnista ja viennistä ilmoitetaan Suomen ympäristökeskukselle ja tarvittaessa aloitetaan esitutkinta. Edelleen otsonikerrosta heikentävien aineiden ja F-kaasujen laittomasta kaupasta raportoidaan Suomen ympäristökeskuksen kautta komissiolle.

9.4.5 Kansainvälisten jätesiirotojen valvonta

Tullin tehtäviin kuuluu myös valvoa kansainvälisiä jätesiirotoja. Jätesiirotoja säädellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1013/2006 (jätteensiirtoasetus). Jätelain (646/2011) 22 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus on jätteensiirtoasetuksen 53 artiklassa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka valvoo jätteiden kansainvälisiä siirtoja koskevien säännösten noudattamista Suomessa.

Tulli ja Suomen ympäristökeskus ovat tehneet vuonna 2020 yhteistyötä jätesiirotojen valvontaan liittyen. Tehokas viranomaisvalvonta ja yhteiset valvontaoperaatiot ovat varmasti osasy siihen, että laittomia jätevientejä on paljastunut edelleen. Kansainvälisiin jätesiirotoihin liittyen valvontaa on painotettu jätevirtoihin, joihin on arvioitu tai todettu liittyvän laitonta toimintaa. Tällaisia jätteitä ovat mm. romuautot ja niiden varaosat sekä sähkö- ja elektroniikkalaiteromu. Kyseisten vientikonttien tarkastaminen vie valvontaviranomaisilta huomattavasti henkilöresursseja, koska kontit on pakattu täyteen ja vasta purkamisen ja mahdollisen testaamisen jälkeen voidaan todeta, mikä osuus kuormasta oli jätettä. Vienti-ilmoituksissa ei tällaisissa tapauksissa ole useinkaan lueteltu kaikkea kuormassa olevaa tavaraa tai tavarankuvaus on ilmoitettu Tullille virheellisesti. Todisteiden kokoaminen voi kestää ja viejä on vastuussa selvityksien aikaisista varastointikustannuk-

sista. Varsinkin silloin, kun kontti palautetaan Suomeen jostain toisesta maasta, kuljetus- ja varastointikustannukset voivat olla huomattavia. Suomen ympäristökeskus voi EU:n jätteesiirtoasetuksen mukaan edellyttää, että viejä toimittaa jätteet käsiteltäviksi tietyn ajan kuluessa. Mikäli viejä ei noudata määräystä, Suomen ympäristökeskus huolehtii jätteiden toimittamisesta käsittelyyn viejän kustannuksella.

EU:n jätteesiirtoasetuksen mukaan viejän pitää pystyä osoittamaan, että kyseessä ei ole jäte-vienti. Käytetty tavara voidaan luokitella jätteeksi, ellei ole riittäviä todisteita siitä, että kyseessä ei ole jäte. Valvova viranomainen voi pyytää asiasta selvityksen, joka tulee toimittaa annettussa määräajassa. Jos selvitystä ei ole annettu tai se on puutteellinen, kuljetusta tai siirtoa käsitellään laittomana jätesirtona. Laittomien kansainvälisten jätesirtojen paljastaminen edellyttää hyvin toimivaa kansallista viranomaisyhteistyötä Suomen ympäristökeskuksen ja Tullin välillä. Kansallisen yhteistyön ja tiedonvaihdon lisäksi viranomaistoiminnassa hyödynnetään monipuolisesti kansainvälisiä yhteistyöverkostoja.

Suomen Tulli osallistui jätteiden laittomiin kuljetuksiin kohdistuvaan Maailman tullijärjestön WCO:n organisoimaan DEMETER VI – operaatioon 14.9.2020 – 11.10.2020. Operaatiota tukivat Europol ja INTERPOL. Mukana operaatiossa olivat myös UN Environment Programme UNEP, sekä European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law IMPEL. Vuonna 2020 järjestettyyn DEMETER VI -operaatioon osallistui kaiken kaikkiaan 73 maata.

Operaation aikana osallistujamaissa tehtiin yhteensä 131 jätekuljetuksiin kohdistuvaa takavarikkoa, joissa takavarikoitiin maailmanlaajuisesti yhteensä 99000 tonnia jätteitä ja noin 78000 kappaletta muita jätteiksi luettavia tavaroita. Kaikista takavarikoiduista tuotteista 92 prosenttia, eli 90872 tonnia oli metallijätettä. 7 prosenttia, eli 6859 tonnia oli erilaista muovijätettä ja loput olivat muun muassa sähkölaitteisiin, tietokoneisiin, teolliseen valmistukseen ja tuotantoon liittyvää jätettä. Takavarikoidun jätteen joukossa oli myös käytettyjä renkaita, paperijätettä, tekstiilijätettä ja jätepuuta.

Suomessa operaatio kohdistettiin muovi-, elektroniikka- ja kemikaalijätekuormien vientiin ja se toteutettiin Tullin koordinoimana yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Suomen ympäristökeskus hoitaa Suomessa jätteiden kansainvälisten siirtojen valvontaan liittyvät viranomais-tehtävät ja DEMETER VI – operaatiossa jätteiden kansainvälisiin siirtoihin liittyvät asiakirja- ja muut tarkastukset tehtiin Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen välisenä yhteistyönä.

Operaatiossa tarkastettiin kolme eri vientiin tarkoitettua jätekuormaa, joihin tehtiin asiakirjatarkastukset. Operaation aikana havaittiin yksi WEEE-romua, eli sähkö- ja elektroniikkalaiteromua

sisältänyt vientilähetys, jossa todettiin asiakirjatarkastuksessa virheitä. Ilmoituksessa olleiden virheiden korjaamisen jälkeen kuljetus hyväksyttiin vientimenettelyyn.

Suomen tullit osallistui DEMETER -operaatioon nyt kolmatta kertaa.

9.5 Syyttäjälaitos

Syyttäjälaitoksen organisaatiouudistus toteutui 1.10.2019. Valtakuntaan muodostettiin yksi ainoa syyttäjänvirasto nimeltään Suomen Syyttäjälaitos. Se koostuu viidestä alueesta: Etelä-Suomen syyttäjääalue, Länsi-Suomen syyttäjääalue, Itä-Suomen syyttäjääalue, Pohjois-Suomen syyttäjääalue ja Ahvenanmaan syyttäjääalue. Valtakunnansyyttäjänvirasto muuttui Valtakunnansyyttäjän toimistoksi. Uudistuksen yhteydessä otettiin käyttöön valtakunnallinen erikoistumisjärjestelmä. Pisimmälle erikoistuneita syyttäjiä varten perustettiin erikoissyyttäjän virkoja, joiden päätehtävänä ovat oman erikoistumisalueen valtakunnallisesti vaativimmat syyteasiat riippumatta siitä, millä syyttäjääalueella erikoissyyttäjä työskentelee. Erikoistumisalueet jaettiin kolmeen laajaan erikoistumisalueeseen kriminalisoinneilla suojattujen oikeushyvien mukaan: *talouselämään*, *henkilöihin* ja yleisemmin *turvallisuuteen* kohdistuva rikollisuus. Ympäristörikokset kuuluvat turvallisuusryhmään. Ympäristörikoksiin on tällä hetkellä nimitetty kolme erikoissyyttäjää ja alueilla työskentelee muitakin ympäristörikoksiin erikoistuvia syyttäjiä.

10 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikokset

Esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet taulukossa mainitut ympäristörikokset ovat esitettynä tässä raportissa rikosnimikkeittäin. Ympäristörikoksia tutkivia esitutkintaviranomaisia ovat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos. Ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Jos asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike voi muuttua. Ympäristörikostilastot eivät heijasta ympäristörikollisuuden todellista tilaa eivätkä kerro ympäristöön kohdistuvista uhista, koska ympäristörikollisuus on suurelta osin piilo-rikollisuutta eikä todennäköisesti tule viranomaisten tietoon.

10.1 Rikoslain ympäristörikokset

Rikoslain 48 luvussa säädetään ympäristörikoksista. Nämä ovat *ympäristön turmeleminen*, *törkeä ympäristön turmeleminen*, *ympäristörikkomus*, *tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen*,

luonnonsuojelurikos, törkeä luonnonsuojelurikos ja rakennussuojelurikos. Rikosten rangaistusuhka on vähintään sakkoa ja maksimirangaistukset vaihtelevat kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen vankeutta.

Rikoslain ympäristörikkokset	2016	2017	2018	2019	2020
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	188	198	201	188	210
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	11	6	12	6	7
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	7	2	0	0	2
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	275	215	248	222	269
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	29	47	53	63	56
Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 5 a §	2	1	0	1	0
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	1	2	4	1	2
Yhteensä	513	471	518	481	546

Taulukko 1: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut ympäristörikkokset 2016–2020.

10.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §

Ympäristön turmelemisella tarkoitetaan muun muassa esineen tai aineen saattamista, päästämistä tai jättämistä ympäristöön taikka tiettyjen ympäristönsuojelu- tai jätelainsäädännössä säädettyjen velvollisuuksien rikkomista siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista tai vaaraa terveydelle. Tunnusmerkistö on hyvin monipolvinen ja sisältää lukuisia tekotapoja sekä runsaasti viittauksia aineelliseen ympäristölainsäädäntöön. Rikos on rangaistava sekä tahallaan että törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Suurimman osan ympäristön turmelemisia koskevista rikosepäilyistä tutkitaan poliisin toimesta. Yleisesti esitutkinta epäillyn ympäristörikkoksen osalta suoritetaan alueellisen poliisilaitoksen talousrikostutkinnan rikostutkinnassa. Tyypillisesti esitutkintaan tulevat ympäristörikkokset koskevat muun muassa eri jätteiden luvaton hävittämistä tai niiden säilyttämistä joko pien- tai teollisuuskiinteistöjen alueella.

Poliisin ohella myös Tulli tai Rajavartiolaitos voi suorittaa esitutkinnan epäilyistä ympäristön turmelemisesta. Tullin tietoon ja tutkintaan edenneet ympäristön turmelemiset ovat vuonna 2020 koostuneet jätteiden viennistä ilman jätteensiirtolupaa.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta tässä rikostyyppissä on pääosin kyse laittomista alusöljypäästöistä.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48 luku 1 §; Ympäristön turmeleminen (myös törkeä eläinsuojelurikos)

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 3.1.2020, tuomio 20/100153, R 18/20 (ei lainvoimainen)

Tilalla, missä nautoja oli ollut noin 100 oli ollut useita puutteita pitkän ajan kuluessa liittyen nautojen hoitoon. Osa lehmistä oli liian laihoja. Niillä ei ollut tarpeeksi ruokaa ja juomaa. Niiden kulku- ja lepopaikat olivat likaiset ja rikkinäiset. Eläimille aiheutui tarpeetonta kärsimystä ainakin nälästä, janosta, likaisuudesta ja pimeydestä. Vasikat olivat ravinnon puutteesta kitukasvuisia. Myös nuorkarjalle ja vasikoille aiheutui tarpeetonta kärsimystä ainakin nälästä, janosta, nestehukasta, kitukasvuisuudesta ja alipainoisuudesta, ahtaudesta, likaisuudesta, kuumuudesta, pimeydestä ja siitä, että liian nuoria eläimiä astuttiin, koska eri ikäiset eläimet olivat sekaisin. Useista valvontaeläinlääkärin antamista kehotuksista huolimatta tilanne ei ollut parantunut.

Vastaajat olivat pitäneet tilalla nautakarjaa, vaikka tilalla ei ollut käytössä vanhan nitraattiasetuksen (9.11.2000/931) 4 §:n vaatimukset täyttävää lantala nautojen lannalle lantalan mitoituksen ja tiiviyn osalta ja vaikka tilalla jaloittelualueet eivät ole vastanneet uuden nitraattiasetuksen (1250/2014) 7 §:n vaatimuksia. Lantala ja virtsasäiliö olivat tiiviydeltään puutteelliset ja liian täynnä ja niistä aiheutui valumia maastoon. Jaloittelualuetta ei ollut pinnoitettu, eikä siitä kerätty nesteitä talteen. Myös jaloittelualueelta aiheutui valumia maastoon. Tilannetta pahensi se, että rakennusten kattovesiäkään ei johdettu hallitusti. Niistä aiheutui ylimääräistä vesikuormaa lantalaan ja eläinten kulku- ja jaloittelualueelle lisäten jaloittelualueista aiheutuvaa ravinne- ja bakteerikuormitusta ympäristölle. Lisäksi maitohuoneen jätevesien käsittelyjärjestelmä ei ollut toiminnassa. Vastaajien menettelyn johdosta tilalta oli aiheutunut ravinteita (mm. nitraatti ja ammoniakki) ja bakteereita sisältäneitä valumia maaperään ja siitä edelleen ainakin alueen pintavesiin. Tällainen ravinnekuormitus aiheuttaa vesistöjen rehevöitymistä ja bakteerikuormitus hygieniahaittaa. Lisäksi menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan vaaraa pohjavedelle ja maaperälle. Tilalle olisi tullut hakea ympäristölupa, jossa viranomaisen olisi antanut määräyksiä ympäristön suojelemiseksi.

Vastaajat tuomittiin törkeästä eläinsuojelurikoksesta ja ympäristön turmelemisesta yhteiseen 11 kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja oheissakkoon sekä tuotantoeläimiä koskevaan elinikäiseen eläintenpitokieltoon. Eläimet oli lopetettu eläinlääkärin määräyksellä viimeisellä tarkastuskäynnillä.

10.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §

Törkeä ympäristön turmeleminen on ympäristön turmelemisen törkeä tekomuoto. Jos ympäristön turmelemisessa aiheutettu vahinko tai vahingon vaara on erityisen suuri, rikoksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, voidaan tekijä tuomita törkeästä ympäristön turmelemisesta. Teon vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta ja enimmäisrangaistus kuusi vuotta vankeutta.

Poliisi kirjasi vuonna 2020 yhteensä seitsemän törkeää ympäristön turmelemista. Vuoden 2020 tapauksista suurin epäilyistä törkeästä ympäristörikosilmoituksista on tehnyt ympäristöviranomaisen. Enin osa tapauksista liittyy erilaisten jätteiden muodossa tapahtuneeseen ympäristön pilaamiseen /roskaamiseen, mutta esitutkintaan on myös tullut luvanvastaista/luvatonta maa-ainesten hyödyntämistä muun muassa liittyen kaivosteollisuuteen.

Törkeinä ympäristön turmelemisina kirjatut tapaukset ovat sijoittuneet vuonna 2020 ympäri Suomea. Se, että rikoksesta epäillyt ovat törkeiden ympäristörikosten osalta tiedossa lähtökohtaisesti jo ilmoituksentekovaiheessa, osoittaa osaltaan sitä tosiseikkaa, että poliisin tietoon ei tule ympäristörikoksia läheskään siinä laajuudessa kuin niitä tosiasiallisesti tapahtuu.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48 luvun 2 §; Törkeä ympäristön turmeleminen

Pirkanmaan käräjäoikeus 20.10.2020, tuomio 20/139414, R 18/5534 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli kahdella paikkakunnalla, kuudella eri kiinteistöllä, jätelain vastaisesti ja ilman ympäristönsuojelulaissa edellytettyä lupaa, käsitellyt jätteitä hallitsemattomasti ja hylännyt jätteet kiinteistöille toimittamatta niitä jätteenkäsittelylaitokseen. Vastaaja oli tuonut jätteitä kiinteistöille myös aivan viime vuosina. Hänen menettelynsä oli syytteen mukaan aiheuttanut vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle sekä se oli ollut omiaan aiheuttamaan ja aiheuttanut ympäristön pilaantumista. Hän oli myös rikkonut ympäristönsuojelulaissa säädettyä maaperän pilaamiskieltoa, koska kiinteistöille hylätyt jätteet olivat aiheuttaneet ainakin vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle. Kiinteistöillä jätettä oli ollut yhteensä noin 11 hehtaarin alueella. Jätteet olivat mm. käytöstä poistettuja autoja ja muita ajoneuvoja, työkoneita ja kaivureita, kanistereita ja muita kemikaalisäiliöitä, tynnyreitä, akkuja, rautaa/terästä ja muuta sekalaista jätettä. Jäljellä olevan jätteen kokonaismäärä oli per. 01.10.2010 oli ollut ainakin 1.500.000 kg. Osa autoissa olevista nesteistä ja öljysäiliössä olleesta öljystä oli valunut maaperään. Kaikki jätteet oli jätetty suoraan maahan, ilman mitään suojaavia elementtejä tai muita rakenteita. Maaperään oli vastaajan menettelyn johdosta joutunut em. öljyn ja ajoneuvojen nesteiden lisäksi elohopeaa sekä erilaisia

raskasmetalleja. Vastaajaa oli kehoitettu useita kertoja ympäristöviranomaisten toimesta poistamaan jätteet. Vastaaja ei kuitenkaan ollut poistanut suuria määriä ja oli tuonut kiinteistöille jätteitä lisää. Kyseessä oli ollut pinta-alaltaan huomattavan suurella alueella säilytetty erittäin suuri jätemäärä. Kaikkien tutkittujen alueiden maaperästä oli havaittu haitta-aineita. Alueen maaperä oli pilaantunut öljyhiilivedyillä tai raskasmetalleilla. Käräjäoikeus piti ympäristölle aiheutettua vahinkoa ja tällaisen vahingon vaaraa erityisen suurena.

Vastaaja tuomittiin menettämään valtiolle rikoshyötynä saavutettuna säästönä vältettyinä rakentamiskustannuksina ja jätteen kuljetuskustannuksina yhteensä 155.340 euroa. Hänet tuomittiin yhden vuoden kahden kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen (Tuomittiin myös rikosuhrimaksu 80 euroa).

10.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §

Jos rikoslain 48 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ympäristön turmeleminen on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, tekijä tuomitaan ympäristörikkomuksesta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Lähes poikkeuksetta epäillyt ympäristörikkomukset ilmoitetaan poliisille esimerkiksi silloin, kun erilaisia jätteitä tai romua on hylätty tai jätetty vähäisempiä määriä luvattomiin paikkoihin. Ympäristörikkomukset ovat luonteeltaan usein sellaisia, ettei niiden tekijä ole ilmoitushetkellä tiedossa. Mikäli tekijä saadaan selville, on seuraamus useimmiten poliisin määräämä sakko.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta ympäristörikkomuksina tutkitut teot ovat olleet pääosin kokonaisuutena vähäiseksi arvioituja laittomia alusöljypäästöjä.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48 luvun 3 §; Ympäristörikkomus

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 23.11.2020, tuomio 20/145507, R 19/4267 (lainvoimainen)

Syytteen mukaan vastaaja oli saattanut ympäristöön, asianomistajan tontille esineitä eli ainakin rakennusjätettä, kalusteita ja jääkaapin jätelain 72 §:n roskaamiskiellon vastaisesti siten, että teko oli ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön roskaantumisen. Ottaen huomioon esineiden määrä ja ympäristölle aiheutetun vahingon ja vaaran vähäisyys voitiin tekoa kokonaisuutena arvostellen pitää vähäisenä ja vastaaja tuomittiin ympäristörikkomuksesta 10 päiväsakon suuruisen sakkorangaistukseen ja 40 euron rikosuhrimaksuun.

10.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §

Tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeva rangaistussäännös ulottaa rangaistavuuden eräisiin huolimattomiin menettelyihin, jotka eivät syyksiluettavuutta koskevan vaatimuksen vuoksi muutoin olisi rangaistavia ympäristön turmelemisena. Perustunnusmerkistön mukainen ympäristön turmeleminen on rangaistavaa vain tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Säännöksen soveltaminen edellyttää, että ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai sen vaara on erityisen suuri. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen on harvinainen rikosnimike, joita otetaan poliisin esitutkintaan vain muutamia vuosittain. Vuonna 2020 tuottamuksellisia ympäristön turmelemisia kirjattiin kaksi kappaletta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48 luvun 4 §; Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen

Satakunnan käräjäoikeus 6.3.2020, tuomio 20/109779, R 19/1713 (ei lainvoimaisuustietoja)

Yhtiön energiayksikön toiminnassa oli päässyt jokeen kevyttä polttoöljyä noin 48.000 litraa (48 m³). Menettely oli ollut myönnettyjen ympäristölupien lupamääräysten vastaista sekä vastoin ympäristönsuojelulaissa säädettyä ympäristön merkittävän pilaantumisen kieltä. Öljyä ei ollut ollut myönnetyn ympäristöluvan perusteella lupa päästää jokeen. Yhtiö oli vuokrannut koko lämpökeskuksen liiketoiminnan ja suorittanut siellä saneeraustyötä. Saneeraustyön keskeneräisyyden seurauksena lämpökeskukseen tilattu polttoöljy oli päässyt polttoöljykuorman tyhjennyksen yhteydessä kaupungin hulevesiviemäriverkostoon. Öljy oli purettu vaahdotuslinjan putkeen öljyputken sijasta. Öljyä oli onnistuttu kerätä talteen noin 4.000 litraa siten, ettei se päätnyt jokeen. Öljyä oli päätnyt vähintään noin 44.000 litraa viemäriverkostoa jokeen. Öljyä oli valunut jokijaksolla noin kahdenkymmenen kilometrin matkan. Edellä mainitussa lämpökeskuksessa olleet ohjaus- ja hälytysjärjestelmä olivat olleet kytketyt pois päältä tapahtumahetkellä. Lämpökeskuksessa ei ollut ollut ulkopuolista öljypinnan korkeusmittaria ja siinä ollut öljynerotuskaivon venttiili oli ollut auki. Öljypäästön aiheuttamat vahingot ja tällaisten aiheuttaman vahingon vaara ovat olleet erityisen suuri ottaen huomioon aiheutetun tai uhkaavan vahingon pitkäaikaisuus, laaja ulottuvuus tai muut seikat. Lämpökeskus sijaitsi pohjavesialueella. Kevyt polttoöljy on ympäristölle vaarallista. Sadevesiviemärin kautta jokeen päätnyt öljy oli aiheuttanut maaperän pilaantumista laajalla alueella. Öljy oli aiheuttanut pohjaveden pilaantumisriskin sekä riskin alueella oleville kaloille ja muulle pohjaeläimistölle. Öljyvahingosta oli aiheutunut häiriötä joen alaosalla tehtävälle kalastotutkimukselle. Vahingot olivat pitkäaikaisia. Teolla oli loukattu yleistä etua. Huleve-

siviemäriin ja edelleen jokeen levinnyt öljy oli aiheuttanut riskin yhdyskuntien (seurakunta) ja yksityisten kastelu- ja juomaveden hankinnalle ja estänyt veden käytön kyseessä oleviin tarkoituksiin vahingon vaikutusalueella. Vesistössä liikkuminen ja vesistön virkistyskäyttö oli estynyt sekä öljyvuodon puhdistustöistä oli aiheutunut haittaa rantakiinteistöjen käytölle. Öljy oli vaikuttanut ilmaan aiheuttaen voimakasta polttoöljyn hajua patoaltaan ja sen rantojen läheisyydessä.

Huippulämpökeskusten käynnissä pidosta vastaavana vastannut henkilö tuomittiin tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta 30 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja maksamaan rikosuhrimaksu 80 euroa.

10.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §

Luonnonsuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulaissa suojeltavaksi tai rauhoitetuksi määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen. Rangaistavaa on myös muun muassa rauhoitettujen eläinten tai kasvien maahantuonti tai maastavienti CITES-sopimuksen vastaisesti. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Poliisin tutkimat luonnonsuojelurikokset liittyvät yleensä luvattomaan eläin- tai kasvilajien hävittämiseen ja luvattomiin hakkuihin luonnonsuojelualueilla. Useissa tapauksissa luvattomien hakkuiden yhteydessä on vaarannettu liito-oravien olemassaolo. Useissa epäillyissä luonnonsuojelurikoksissa kyse oli rauhoitettujen valkoposkikihanhien tappamisesta tai tapaukset liittyivät eläviin tai kuolleisiin susiin. Luonnonsuojelurikoksia ja CITES-tapauksia kirjattiin Tullissa vuonna 2020 vain muutama. Tapauksia tulee ilmi pääosin posti- ja matkustajaliikenteessä, ja erityisesti nettiostoksista on löydetty laittomia tuotteita.

Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	2016	2017	2018	2019	2020
Poliisi	29	46	52	58	52
Tulli	0	1	0	4	4
Rajavartiolaitos	0	0	1	1	0
Yhteensä	29	47	53	63	56

Taulukko 2: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut luonnonsuojelurikokset 2016–2020.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48 luvun 5 §; Luonnonsuojelurikos

Oulun käräjäoikeus 7.1.2020, tuomio 20/100227, R 19/3496 (lainvoimainen)

Vastaajat olivat hävittäneet luonnonsuojelulaissa rauhoitetuksi säädetyn eläimen. He olivat ensin polttamalla ja sitten potkimalla tappaneet siilin, joka on aina rauhoitettu. Luonnonsuojelurikoksen lisäksi heidät tuomittiin myös eläinsuojelurikoksesta ja toinen vastaaja myös alkoholin levittämiseen liittyvästä rikoksesta 45–50 päiväsakon suuruisiin sakkorangaistuksiin. Lisäksi heidät tuomittiin korvaamaan valtiolle siilin arvona 101 euroa.

10.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§

Luonnonsuojelurikos voidaan arvioida törkeäksi, jos se on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja se aiheuttaa vakavaa vaaraa luonnolle, sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai se on erityisen suunnitelmallinen. Rangaistus rikoksesta on neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta.

Vuonna 2020 esitutkintaviranomaisen rikosilmoitusjärjestelmään ei kirjattu törkeitä luonnonsuojelurikoksia.

10.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §

Rakennussuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta ilman lupaa purkaa, hävittää, turmelee tai peittää ympäristöön kuuluvan kohteen, joka on suojeltu maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Varsinaisen rakennussuojelun lisäksi säännös koskee myös muun muassa muinaismuistolaissa tarkoitettujen muinaisjäännösten hävittämistä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rakennussuojelurikoksia kirjattiin vuonna 2020 kaksi tapausta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48 luvun 6 §; Rakennussuojelurikos

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 4.9.2020, tuomio 20/128167, R 20/300 (ei lainvoimaisuustietoja)

Syytteen mukaan vastaajat olivat yhdessä purkaneet, hävittäneet tai turmelleet muinaismuistolaissa tarkoitetun kiinteän muinaisjäännöksen tai sen osan ilman laissa edellytettyä lupaa. Vastaajat olivat yhdessä luvatta suorittaneet kaivauksia Raaseporin linnan suoja-alueella ja ottaneet mukaansa löytämänsä muinaisesineet, ainakin kymmeniä keskiaikaisia ammuksia. Vastaajien menettely oli olennaisella tavalla turmellut kiinteää muinaisjäännöstä, koska vastaajien menettely oli katkaissut muinaisesineiden ja niiden löytöpaikan välisen yhteyden korjaamattomalla tavalla. Lisäksi vastaajat olivat yhdessä anastaneet Raaseporin linnan suoja-alueelta löytämänsä Suomen valtiolle/Museovirastolle kuuluvaa irtainta omaisuutta, eli tunnetusta kiinteästä muinaisjäännöksestä tavattuja muinaisesineitä, joilla on yhteyttä muinaisjäännöksen kanssa. Vastaajat olivat anastaneet löytämiään ammuksia. Teot olivat kohdistuneet historiallisesti tai sivistyksellisesti arvokkaaseen omaisuuteen aiheuttaen olennaista vahinkoa arkeologiselle tutkimustiedolle. Käräjäoikeus katsoi toisen vastaajista syyllistyneen rakennussuojelurikokseen ja kavallukseen. Toisen osalta syyte hylättiin. Käräjäoikeus totesi, että vastaajalle syyksi luettujen rikosten vahingollisuus ja vastaajan syyllisyys edellyttivät vankeusrangaistuksen määräämistä ja hänet tuomittiin yhdeksän kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen (sekä rikosuhrimaksu 80 euroa). Muinaismuistoesineet (lyijykuulat) tuomittiin valtiolle.

10.3 Rikoslain luonnonvararikokset

Rikoslain 48 a luvussa säädetään luonnonvararikoksista, jotka esitetään taulukossa 3. Luvun rangaistussäännökset koskevat metsästystä, kalastusta, metsiä ja puutavaraa sekä Etelämantereen alueen suojelua. Luvussa säädetään myös metsästyskiellosta, joka voidaan määrätä vähintään yhdeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Luonnonvararikoksia kirjattiin yhteismäärällisesti eniten vuonna 2020 verraten edellisiin neljään vuoteen.

Rikoslain luonnonvararikokset	2016	2017	2018	2019	2020
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	131	131	163	120	149
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	15	16	12	12	25
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	8	9	8	2	3
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	0	4	1	6	9
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	0	0	1
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	2	0	0	0
Yhteensä	154	162	184	140	187

Taulukko 3: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat luonnonvararikokset 2016–2020

10.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §

Metsästysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta metsästää kielletyllä pyyntivälineellä tai -menetelmällä, vastoin riistaeläimen rauhoitusta tai ilman pyyntilupaa taikka aiheuttaa metsästäessään vaaraa ihmiselle tai omaisuudelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Metsästysrikoksia tuli esitutkintaviranomaisten tietoon viime vuonna yhteensä 149 kappaletta.

Rajavartiolaitoksen tutkintaan tulleet metsästysrikokset ovat tekotavoiltaan moninaisia. Vuonna 2020 aloitettujen tutkintojen epäiltyjen rikosten kohteena oli hirviä, peuroja sekä näätä. Lisäksi metsästysrikoksina tutkittiin metsästyslaissa kiellettyjen pyyntimenetelmien käyttöä.

Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	2016	2017	2018	2019	2020
Poliisi	121	126	156	116	141
Rajavartiolaitos	10	5	7	4	8
Yhteensä	131	131	163	120	149

Taulukko 4: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat metsästysrikokset 2016–2020.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48a luvun 1 §; Metsästysrikos

Oulun käräjäoikeus 2.4.2020, tuomio 20/112170, R 20/5 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli metsästänyt vastoin metsästyslain tai sen nojalla annettua riistaeläimen rauhoitusta ampumalla alle vuoden ikäisen karhun pennun. Karhu on erityisesti suojeltu eläin. Alle vuoden ikäisen karhun metsästämiseen ei voida edes myöntää poikkeuslupaa. Vastaajan ampuma karhu oli ollut poikkeuksellisen pienikokoinen. Hän oli ampunut karhua noin 20 metrin etäisyydeltä. Olosuhteet ampumahetkellä olivat olleet hyvät ja hänen oli täytynyt havaita karhun pennun poikkeuksellisen pieni koko. Syyte oli törkeästä metsästysrikoksesta. Käräjäoikeus totesi vastaajan menettelyn olleen törkeän huolimaton ja määräsi vastaajan 1,5 vuoden pituiseen metsästyskieltoon. Vastaaja määrättiin myös menettämään metsästyskorttinsa riistanhoitoyhdistykselle, eikä hän saa kiellon aikana metsästää eikä toimia metsästyslain 28 §:ssä tarkoitettuna metsästyksen johtajana. Käräjäoikeus totesi, että koska kyse oli erityisen suojellusta kohteesta – alle vuoden ikäisestä karhusta – tuli teosta määrätä vankeusrangaistus. Vankeusrangaistuksen pituus oli 60 päivää ja se tuomittiin ehdollisena. Karhu tuomittiin valtiolle. Rikoksentekovälineenä käytetty kivääri tuomittiin valtiolle menetetyksi (Tuomittiin myös rikosuhrimaksu 80 euroa).

10.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48

Metsästysrikos määritellään törkeäksi, jos se on tehty erityisen julmalla tavalla tai jos kohteena on erityisen suuri määrä riistaeläimiä. Törkeästä tekomuodosta voi olla kyse myös silloin, jos teko on suunnitelmallinen tai sillä on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Tiettyjen lajien, kuten ahman, ilveksen, karhun, metsäpeuran, saukon tai suden tappaminen tai vahingoittaminen voi myös täyttää törkeän metsästysrikoksen tunnusmerkistön silloin, jos teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Niin sanottua susivihaa ja susien sekä muiden suurpetojen salakaatoja on viimeisten vuosien aikana käsitelty useasti mediassa.

Vuoden 2020 osalta epäiltyjä törkeitä metsästysrikoksia kirjattiin rikosilmoitusjärjestelmään 25 kappaletta, joka on kaksi kertaa enemmän kuin edellisvuotena ja muutenkin selvästi eniten verrattain viiteen vuoteen. Näistä Rajavartiolaitos aloitti vuonna 2020 yhteensä 15 epäillyn törkeän metsästysrikoksen tutkinnan.

Yhdessätoista tapauksessa kirjatusta rikosilmoituksista tekijä on tullut poliisin tai Rajavartiolaitoksen tietoon. Esitutkintaviranomaiset ovat onnistuneet suorittamaan tutkintaa erityisen tehokkaasti muun muassa eri valvontamuotojen kautta epäiltyjä rikoksia paljastamalla.

Mainittavina tapauksina törkeissä metsästysrikoksissa laittoman metsästyksen kohteena olevat eläimet olivat viime vuonna ilves, karhu, ahma, susi, sauikko ja metsäkauris. Eniten törkeän metsästyskohteena ovat olleet vuonna 2020 susi ja karhu.

Myös metsästysrikollisuuteen liittyy piilorikollisuutta, erityisesti luvaton metsästystä ja laitonta eläinten tappamista. On arvioitu, että metsästysrikosten ilmituloa ja esitutkintaa vaikeuttaa osaltaan myös alueen paikallisten asukkaiden ja metsästäjien parissa mahdollisesti esiintyvä vaikeamisen kulttuuri.

Törkeä metsästysrikos RL 48	2016	2017	2018	2019	2020
Poliisi	13	14	10	11	10
Rajavartiolaitos	2	2	2	1	15
Yhteensä	15	16	12	12	25

Taulukko 5: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat törkeät metsästysrikokset 2016–2020.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48a luvun 1 a §; Törkeä metsästysrikos

Rovaniemen hovioikeus 8.7.2020, tuomio 20/124448, R 19/464 (ei lainvoimaisuustietoja)

Syyttäjä oli vaatinut vastaajalle rangaistusta siitä, että hän oli metsästäessään ampumalla tappanut vuotta nuoremman karhun pennun. Vastaaja oli metsästänyt alle vuoden ikäisen karhun vastoin metsästyslaissa säädettyä riistaeläimen rauhoitusta ja metsästyskieltoa. Rikosta oli syyttäjän käsityksen mukaan myös kokonaisuutena arvioiden pidettävä törkeänä ottaen huomioon, että karhu oli erityisesti suojeltu eläin ja sen metsästäminen oli mahdollista ainoastaan poikkeusluvalla, eikä alle vuoden ikäisen karhun metsästykseen voitu metsästyslupaa myöntääkään. Hovioikeus vahvisti käräjäoikeuden tuomion ja totesi, että vastaajalla olleiden ennakkotietojen perusteella hovioikeus kuitenkin katsoi käräjäoikeuden tavoin näytetyksi, että vastaajalla ei ole voinut olla täyttä varmuutta karhun iästä ja hänen menettelynsä tässä tilanteessa on näin ollen ollut törkeän huolimaton. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden tuomion perustelut ja johtopäätökset siitä, että vastaajan oli näytetty menetelleen törkeästi huolimattomuudesta. Teon kokonaisarvostelun osalta hovioikeus totesi, että asiassa oli olennaisesti rikottu metsästäjän korostunutta huolellisuusvelvollisuutta tappamalla alle vuoden ikäinen, pienikokoinen karhu, jonka paino on ollut noin 30 kilogrammaa Suomen riistakeskukselle ilmoitettua määrää pienempi. Hovioikeus katsoi kuten käräjäoikeus, että tekoa oli pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

Vastaaja tuomittiin neljän kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Hänet tuomittiin menettämään valtiolle metsästämisesä käytetty kivääri ja hänet määrättiin metsästyskieltoon ja luovuttamaan metsästyskorttinsa riistanhoitoyhdistykselle. Myös karhu tuomittiin valtiolle.

Rikoslain 48a luvun 1 a §; Törkeä metsästysrikos

Rovaniemen hovioikeus 24.6.2020, tuomio 20/122873, R 19/591

Vastaaja oli oikeudettomasti tappanut metsäpeuran, joka on rauhoitettu. Vastaaja oli tehnyt päätöksen ampumisesta nopeasti ja väsyneenä hämärässä siten, että hän ei ole kyennyt tunnistamaan ammuttavaa eläintä/eläinlajia. Hänelle oli erikseen muistutettu hirvenvasan ja metsäpeuran eroavaisuuksista sekä siitä, että alueella on metsäpeuroja. Tekoa oli näistä syistä pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Käräjäoikeus oli tuominnut vastaajan metsästysrikoksesta 40 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Syyttäjän valituksesta hovioikeus katsoi, että törkeysarvioinnissa on lähdettävä siitä, että rauhoitettua eläintä koskevan ankaroittamisperusteen täytyessä kysymyksessä on lähtökohtaisesti törkeä tekomuoto. Sen sijaan tekoa voitaisiin arvioida perusmuotoisena metsästysrikoksena siinä tapauksessa, että tekoon liittyy jonkinlaisia syyllisyyttä lieventäviä seikkoja. Rikos ei esimerkiksi välttämättä olisi kokonaisuutena arvostellen törkeä, jos mainittu riistaeläin tapetaan metsästäjän kannalta yllättävässä tilanteessa. Esimerkiksi tällaisten tilanteiden erityispiirteet voitaisiin ottaa huomioon kokonaisarviossa, kun arvioitaisiin, onko tekijä syyllistynyt perusmuotoiseen vai törkeään metsästysrikokseen. Hovioikeus katsoi, että teon törkeyden puolesta puhuvat seikat ovat sitä vastaan puhuvia seikkoja painavampia, minkä vuoksi metsästysrikosta oli myös kokonaisuutena arvostellen pidettävä törkeänä. Vastaaja tuomittiin neljän kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja noin kolmen vuoden pituiseen metsästyskieltoon. Hänen kiväärinsä tuomittiin valtiolle ja hänet määrättiin luovuttamaan metsästyskorttinsa metsästysyhdistykselle. Käräjäoikeuden määräämä hirvieläimen pyyntilupamaksu ja hirvenlihan myynnistä saatujen varojen tuomitseminen valtiolle pidettiin voimassa kuten myös rikosuhrimaksu 80 euroa.

10.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §

Kalastusrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka kalastaa huomattavassa laajuudessa vastoin kalojen tai rapujen rauhoitusta, pyydyksiä tai alamittaa koskevaa säännöstä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	2016	2017	2018	2019	2020
Poliisi	4	8	3	1	2
Rajavartiolaitos	4	1	5	1	1
Yhteensä	8	9	8	2	3

Taulukko 6: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat kalastusrikokset 2016–2020.

10.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)

Metsärikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo suojametsäaluetta tai suoja-aluetta koskevaa metsälain säännöstä taikka vahingoittaa metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeää luonnontilaista elinympäristöä. Puutavararikoksesta tuomitaan se, joka EU:n puutavara-asetuk-

sen vastaisesti saattaa markkinoille laittomasti korjattua puutavaraa tai siitä valmistettuja puutuotteita. Metsärikoksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta ja puutavararikoksen kuusi kuukautta vankeutta.

10.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §)

Laittomasta saaliin kätkemisestä tuomitaan se, joka kätkee, hankkii, kuljettaa, välittää tai kaupaa metsästysrikoksella tai kalastusrikoksella saatua saalista. Rangaistusasteikko on perustusmerkistössä sakkoa tai enintään vuosi vankeutta, törkeässä tekemuodossa sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 48a luvun 4 §; Laittoman saaliin kätkeminen

Kainuun käräjäoikeus 1.12.2020, tuomio 20/147249, R 20/539 (lainvoimainen)

Vastaaja oli kätkenyt löytämänsä naarasmetson, vaikka hän oli tiennyt, että se oli laittomasti hankittu. Hän oli säilyttänyt lintua jääkaapissaan.

Vastaaja tuomittiin laittomasta saaliin kätkemisestä ja ampuma-aserikkomuksesta (säilyttänyt ampuma-asetta ampuma-aselain säännösten vastaisesti) yhteiseen 40 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen sekä maksamaan rikosuhrimaksuna 80 euroa.

Rikoslain 48a luvun 4 a §; Törkeä laittoman saaliin kätkeminen

Rovaniemen hovioikeus 8.7.2020, tuomio 20/124448, R 19/464 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli tuomittu käräjäoikeudessa törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä. Vastaaja oli ollut osallisena laittomasti metsästetyn karhun punnitsemiseen lainaamalla sitä varten omaa vaakansa ja arvioimalla karhusta puuttuvien ruumiinosien vaikutusta karhun kokonaispainoon. Tätä ei voitu hovioikeuden näkemyksen mukaan pitää lainkohdassa tarkoitettuna saaliin kätkemisenä, hankkimisena, kuljettamisena, välittämisenä tai kauppaamisena. Samoin se, että toinen vastaaja oli ryhtynyt saaliin nylkemiseen viranomaisen luvalla ja tämän lisäksi tehnyt ilmoituksen saaliista hänelle annettujen tietojen perusteella, ei täyttänyt kyseisen rikoksen tunnusmerkistöä. Näin ollen hovioikeus kumosi käräjäoikeuden tuomion tältä osin ja hylkäsi syytteet.

Kolmas vastaaja, joka ei valittanut Oulun käräjäoikeuden tuomiosta (26.4.2019, tuomio 19/119081, R 18/200) oli käräjäoikeuden mukaan punninnut karhun ja ilmoittanut tuloksen toiselle vastaajalle. Hän oli myös nylkenyt karhua eli käsitellyt karhua läheltä ja näin osallistunut varsin usealla tavalla karhun käsittelemiseen. Hän sai menettelystään 20 päiväsakon suuruisen rangaistuksen.

10.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset

Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia myös ympäristöön. Säännösten suojeluobjekteina ovat muun muassa ihmisen henki ja terveys sekä omaisuus. Ympäristön osalta voivat tulla sovellettavaksi myös rikoslain edellä mainitut muut rangaistussäännökset. Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavien rikosten yhteismäärä nousi selvästi vuonna 2020 edellisvuosiin verrattuna.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2016	2017	2018	2019	2020
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	5	13	13	11	28
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	2	2	2	0	4
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0
Eläintaudin leviämisvaaran aiheuttaminen (RL 44:4 a)	3	6	6	10	7
Geenitekniikkarikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	1	1	0	0	0
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	149	119	127	145	133
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	277	275	269	318	341
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	0	0	0	1
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	6	6	15	3	4
Yhteensä	443	422	432	487	518

Taulukko 7: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain 34 ja 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset 2016–2020.

10.4.1 Terveysrikos, terveyden vaarantaminen ja törkeä terveyden vaarantaminen (RL 44 luku 1 § sekä 34 luku 4 ja 5 §)

Terveysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta kasvinsuojelulainlain, kuluttajaturvallisuuslain, kemikaalilain, kosmeettisista valmisteista annetun lain, terveydensuojelulain, elintarvikelain tai vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain vastaisesti valmistaa, käsittelee, tuo, pitää hallussaan, varastoi, kuljettaa, pitää myynnissä, välittää tai luovuttaa tavaraa tai ainetta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Rikoslain 34 luvun 4 §:ssä tarkoitetusta terveyden vaarantamisesta tuomitaan muun muassa se, joka käyttää säteilylähdeä säteilylain vastaisesti, käyttää ydinainetta ydinenergialain vastaisesti tai levittää ympäristöön muuntogeenisiä organismeja geenitekniikkalain vastaisesti siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa. Rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Jos teko aiheuttaa vakavaa hengen tai terveyden vaaraa suurelle ihmismäärälle, tekijä voidaan tuomita törkeästä terveyden vaarantamisesta vankeuteen 2–10 vuodeksi.

Esimerkki tuomiosta vuonna 2020

Rikoslaki 44 luku 1 §; Terveysrikos

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 2.12.2020, tuomio 20/146041, R 20/3823 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaajat olivat edustamansa yrityksen vastuuhenkilöinä ja tosiallisina toimijoina laiminlyöneet huolehtia

elintarvikelakiin perustuvien vaatimusten ja edellytysten noudattamisesta harjoittamassaan/alaisessaan toiminnassa. Vastaajat olivat laiminlyöneet noudattaa riittävää huolellisuutta, jotta elintarvike, elintarvikehuoneisto sekä elintarvikkeen valmistus-, säilytys- ja käsittelyolosuhteet täytäsivät elintarvikelain mukaiset vaatimukset, että toiminta elintarvikehuoneistossa olisi järjestetty siten, ettei valmistettavien, säilytettävien taikka käsiteltävien elintarvikkeiden turvallisuus vaarannu, ja että elintarvikkeita valmistettaisiin, käsiteltäisiin ja säilytettäisiin niin, ettei elintarvikkeiden hyvä hygieeninen laatu vaarantuisi.

Vastaajat olivat laiminlyöneet huolehtia elintarvikkeiden valmistusta, säilytystä ja jäljitettävyyttä sekä tilojen ja välineiden soveltuvuutta ja puhtautta koskevien säännösten ja määräysten noudattamisesta.

Tarkastuksella oli todettu epäkohtia ja säädösten vastaisia puutteita mm. seuraavasti:

Tarkastuksen kohteessa varastohallissa, ei ollut ollut vesipistettä eikä viemärointiä, toiminnan aikana varaston isot pariovet olivat auki ulos, pakastimessa oli edellisenä päivänä valmistettuja kypsiä kebab-lastuja, jotka eivät olleet vielä kauttaaltaan jäätyneet, grillauspisteen vieressä on ollut yksi osittain sulanut kebab-tanko lattialla, seinä ja lattiapinnat eivät olleet helposti puhtaana pidettäviä, tiloissa oli säilytetty tavaroita, joita ei saa säilyttää elintarvikkeiden tuotantotiloissa, tiloissa ei ole ollut mahdollisuutta pestä asianmukaisesti välineitä, laitteita tai pintoja, astianpesupisteenä oli toimineet saavit, joihin vesi kannetaan kanistereilla ja lämmitetään kattilassa liedellä, pesuvedet kaadettiin pihalle, työtasot oli vuorattu sanomalehdillä, tuotteiden jäähdytys ja jäädytys eivät täyttäneet vaatimuksia, toimija käytti valmistamissaan tuotteissa etikettiä, johon oli väärennetty saksalaisen laitoksen laitostunnus, eikä toimija ollut tehnyt elintarvikelain mukaista ilmoitusta toiminnastaan tai hakenut tiloille hyväksyntää elintarvikehuoneistoksi.

Tarkastushavaintojen johdosta oli annettu useita toimintaohjeita sekä kehotuksia ryhtyä viipymättä kyseisen toiminnan lopettamiseen/toimenpiteisiin sisältäen mm tuotteiden hävittämisen. Vastaajat tuomittiin terveysrikoksesta, markkinointirikoksesta ja väärennyksestä 60 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja rikosuhrimaksuun 80 euroa.

10.4.2 Räjähderikos ja radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44 luku 9–11 ja 12 a §)

Räjähderikoksessa on kyse vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain tai sen nojalla annettujen säännösten rikkomisesta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Räjähderikoksia tutkitaan poliisin toimesta vuosittain noin 100–150 ilmoitettua tai poliisin paljastamaa tapausta. Räjähderikos paljastuu tavanomaisesti siten, että poliisi suorittaa koti- tai paikansientää toisen epäillyn rikoksen osalta, jolloin etsinnän yhteydessä löytyy myös luvattomia (esim. anastettuja) räjähteitä.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslaki 44 luku 11; Räjähderikos

Itä-uudenmaan käräjäoikeus 10.11.2020, tuomio 20/143633, R 20/2704 (lainvoimainen)

Vastaaja oli vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain vastaisesti pitänyt yksityisasunnossa hallussaan räjähteitä eli noin 20 grammaa ruutia, josta hän oli

valmistanut kaksi omatekoista putkipommiräjähdettä. Vastaaja tuomittiin tästä sekä muista rikoksista yhteiseen kolmen kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen sekä 80 euron suuruiseen rikosuhrimaksuun.

10.4.3 Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §

Varomattomasta käsittelystä tuomitaan muun muassa se, joka käyttää, käsittelee tai säilyttää ampuma-asetta, tulta tai räjähdettä, terveydelle tai ympäristölle vaarallista kemikaalia taikka radioaktiivista ainetta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle tai omaisuudelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Poliisin esitutkintaan tulee vuosittain noin 200–350 epäiltyä varomaton käsittely rikosta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslaki 44 luku 12; Varomaton käsittely

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 24.9.2020, tuomio 20/134308, R 20/767 (lainvoimainen)

Vastaaja oli Asunto Oy:n omistamassa kerrostalohuoneistossa käyttänyt varomattomalla tavalla tulta siten, että teko oli ollut omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka siitä on aiheutunut vaaraa toisen omaisuudelle. Hän oli polttanut hallitsemansa asunnon parvekkeella öljykynttilää muovisessa lyhdyssä ja jättänyt kynttilän valvomatta, jolloin tuli oli levinnyt ainakin parvekkeella olleeseen irtaimistoon. Lisäksi asunnon sisätilat olivat palon seurauksena kärsineet savuvahinkoja ja asuntoa oli jouduttu remontoimaan. Teosta oli aiheutunut taloudellista vahinkoa Asunto Oy:lle. Vastaaja tuomittiin menettelystään 60 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja 40 euron suuruiseen rikosuhrimaksuun sekä veloitettiin korvaamaan asianomistajalle korvauksia.

10.4.4 Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §

Vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo tunnusmerkistössä määritellyllä tavalla vaarallisten aineiden kuljetuksesta annetun lain säännöksiä siten, että menettely on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka vaaraa toisen omaisuudelle. Viranomaisten tietoon tapauksia on tullut vuosittain muutamasta alle kaksikymmeneen.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Rikoslain 44 luku 13 §; Vaarallisten aineiden kuljetusrikos

Varsinais-Suomen käräjäoikeus 15.10.2020, tuomio 20/138620, R 20/1199 (lainvoimainen)

Vastaaja oli vaarallisten aineiden kuljetuksesta annetun lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti kuljettanut vaarallista ainetta siten, että menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka siitä oli ollut vaaraa toisen omaisuudelle. Vastaaja oli kuljettanut kuorma-autolla lukuisan määrän akkuja, joissa on ollut akkunestettä ja akun navat suojaamatta. Hänellä ei ollut ollut säännösten vaatimaa ajolupaa, eikä hänen kuljettamansa kuorma-auto ollut ollut säännösten mukainen ja ajoneuvosta puuttuivat vaadittavat varoituskilvet/ -merkinnät. Vastaaja tuomittiin vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta sekä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta yhteiseen 40 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen (sekä rikosuhrimaksuun 80 euroa).

10.5 Vesilain vastaiset menettelyt

Vesilakia koskevat rangaistussäännökset on koottu lain 16 lukuun. Rangaistavia tekoja ovat *vesilain luparikkomus ja vesilain rikkominen*, ellei rikoslaissa ole teosta säädetty ankarampaa rangaistusta. Luparikkomuksena pidetään muun muassa luvanvaraiseen vesitaloushankkeeseen ryhtymistä ilman lupaviranomaisen myöntämää lupaa, vesilain rikkominen koskee muun muassa veden juoksun tai vesistöissä kulun estämistä tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä.

Vesilain rangaistussäännökset, 16 luku 2–3 §	2016	2017	2018	2019	2020
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	3	3	5	4	5
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	4	6	10	8	12
Yhteensä	7	9	15	12	17

Taulukko 8: Poliisin kirjaamien vesilaissa rangaistavaksi säädettyjen rikosten määrä 2016–2020.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Vesilaki 16 luku 2 §: Vesilain luparikkomus

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 10.12.2020, Tuomio 20/147291, Asianumero R 19/1523 (lainvoimainen)

Vastaaja teetti kiinteistönsä edustalla olevalla vesialueella ruoppauksen. Ruoppausmassan määrä oli yli 500 kuutiometriä ja ruoppausmassa sijoitettiin kiinteistön alueelle rantapenkereeseen, joten hanke olisi edellyttänyt vesilain mukaisen luvan ruopatun massamäärän sekä ruoppausmassan sijoituspaikan takia. Syyttäjä vaati vastaajalle rangaistusta vesilain luparikkomuksesta rannan edustalla ilman vesilain mukaista lupaa tehdystä ruoppauksesta ja ruoppausmassan sijoittamisesta rantapenkereeseen.

Käräjäoikeus katsoi, että vastaaja oli huolimattomuudesta syylistynyt vesilain luparikkomukseen ja tuomitsi vastaajan 40 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Vastaaja oli myös välttynyt maksuvelvollisuudelta, joka hänelle olisi aiheutunut vesitaloushankkeeseen liittyvän lupasian käsittelystä, kun hän oli laiminlyönyt luvan hakemisen. Vastaaja tuomittiin menettämään valtiolle lupamaksua vastaava säästö 1670 euroa.

Vesilaki 16 §; Vesilain rikkominen

Pirkanmaan käräjäoikeus 4.12.2020, tuomio 20/147777, R 20/5355 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli rikkonut vesilaissa rangaistavaksi säädettyä säännöstä tahallaan tai huolimattomuudesta jättämällä vuonna 2019 ilmoittaa ruoppauksen suorittamisesta ELY-keskukseen viimeistään 30 päivää ennen sen aloittamista. Sen laiminlyömyllä hän on syylistynyt vesilain rikkomiseen. Vastaaja tuomittiin menettelystään 10 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

10.6 Muita lakeja koskevat rikokset

Ympäristöä välittömästi koskevia tai sitä sivuavia rangaistussäännöksiä on edellä esiteltujen rangaistussäännösten lisäksi yli toistakymmentä. Esimerkiksi jätelain 147 §, ympäristönsuojelulain 225 §, kalastuslain 118 §, maastoliikennelain 25 §, luonnonsuojelulain 58 §, maa-aineslain 17 § ja kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain 7 § sisältävät kukin rangaistussäännöksen. Näitä erityissäännöksiä koskevien vähäisten rikkomusten lukumäärä on selvästi suurempi kuin rikoslaissa tarkoitettujen ympäristö- ja luonnonvararikosten. Taulukossa 9 on esitettyä edellä mainittujen rikkomusten osalta esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet tapaukset vuosina 2016 – 2020. Jätelain rikkomisia kirjattiin viime vuonna yhteensä 219 kappaletta. Vuonna 2020 kirjattiin kalastusrikkomuksia yhteensä 506 kappaletta. Rangaistussäännöksiä yksittäin tarkastellen muutamat nimikkeet eivät ole ajankohtaistuneet juuri koskaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kemikaalirikkomus, rakennussuojelurikkomus ja muinaismuistorikkomus. Hyvin harvoin sovellettuja rangaistussäännöksiä ei ole sisällytetty alla olevaan taulukkoon.

Muita lakeja koskevat rikokset	2016	2017	2018	2019	2020
Jätelain rikkominen	215	160	163	174	219
Kalastusrikkomus	602	485	566	430	506
Maastoliikenneriikkomus	251	280	260	174	160
Luonnonsuojelurikkomus	26	28	21	27	45
Maa-ainesrikkomus	4	7	8	4	3
Kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain rikkominen	0	0	0	0	0
Ympäristönsuojelulain rikkominen	18	14	18	28	13
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	374	419	421	325	374
Rakentamisrikkomus	38	28	23	42	33
Rakennussuojelurikkomus	0	0	0	0	0
Muinaismuistorikkomus	2	3	1	0	1
Metsästysrikkomus	114	63	90	106	102
Metsärikkomus	3	12	22	25	90
Metsästyslain säännösten rikkominen	173	176	173	129	188
Yhteensä	1 820	1 675	1 766	1 464	1 734

Taulukko 9: Esitutkintaviranomaisen kirjaamia muita ympäristöä koskevia rangaistavaksi säädettyjä rikoksia 2016–2020.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Luonnonsuojelulaki 58 §; Luonnonsuojelurikkomus

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 17.2.2020, tuomio 20/106768, R 19/4849 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 338/97 vastaisesti tuonut maahan mainitun asetuksen liitteessä B tarkoitetun kohteen ilman asetuksessa tarkoitettua lupaa tai todistusta ja hankkinut kohteen kaupallisiin tarkoituksiin, käyttänyt taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myynyt sekä pitänyt hallussa sitä myyntitarkoituksessa. Vastaaja oli yksityisenä elinkeinonharjoittajana yrityksen toiminnassa tilannut ja näin tuonut maahan ns. CITES -sääntelyn alaisia kosmetiikkatuotteita ilman niiden maahantuontiin oikeuttavia lupia. Lähetys oli saapunut Suomeen lentoteitse ja

Suomen tulli oli sen pysäyttänyt lisäselvityksen saamista varten. Kosmetiikkatuotteet ovat sisältäneet Siperian sampea (*Acipenser baerii*) ja tämä laji tai siitä tehdyt tuotteet kuuluvat asetuksen (EY) N:o 338/97 tarkoittamaan liitteeseen B. Tuotteet olisivat vaatineet sekä vientimaan CITES -vientitodistuksen ja tuontimaan eli Suomen CITES -tuontitodistuksen. Luvan vaativia tuotteita on ollut määrällisesti 1031 kappaletta, joista tullin haltuun oli jäänyt 228 kpl. Tulli oli takavarikoinut tullin haltuun jääneet tuotteet ja vastaajan luvalla myös hävittänyt ne. Osan vastaajalle luovutetuista tuotteista selvitettiin myöhemmin kuuluvan luvan vaatimiin tuotteisiin, mutta vastaaja oli jo ehtinyt myydä ne. Käräjäoikeus katsoi, että kyse ei ollut kuitenkaan merkittävästä teosta luonnonsuojelun kannalta. Ei ollut ilmennyt, että vastaaja ei olisi saanut tarvittavaa lupaa tuomilleen tuotteille, jos olisi täyttänyt selonottovelvollisuutensa ja hankkinut tarvittavat tuontiluvat. Käräjäoikeus katsoi teon täyttävän luonnonsuojelurikkomuksen tunnusmerkistön ja tuomitsi vastaajan 20 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 185 §; Rakentamisrikkomus

Turun hovioikeus 2.10.2020, tuomio 20/136191, R 18/1332 (ei lainvoimaisuustietoja)

Syytteen mukaan vastaaja oli ilman lupaa kaatanut tai kaadatuttanut puita kiinteistöltä 0,71–7 hehtaarin alueelta. Hän oli suorittanut ns. avohakkuun. Puiden kaataminen olisi edellyttänyt kunnan myöntämää maankäyttö- ja rakennuslain mukaista maisematyölupaa, koska alue, jolla hakkuu on tehty, sijaitsi rantakaava-alueella. Myös kaupungin rakennusjärjestyksessä luvanvaraisuus oli todettu. Maisematyölupaa ei olisi edes voitu myöntää, koska hakkuu oli ollut kaavan vastainen ja poikennut alueen muusta maankäytöstä. Kaavan mukaan koko ranta-alue oli rajattu lähivirkistyskäyttöön tai loma-asuntojen rakentamiselle. Ammattimaisena metsänomistajana ja metsätalousyrittäjänä vastaaja oli tiennyt, että maisematyölupa on edellytyksenä hakkuulle, jos alueella on rantakaava. Hän oli ollut tietoinen rantakaavasta jo sillä perusteella, että ostaessaan kiinteistön kauppakirjoissa on ollut merkintä rantakaavasta. Hakkuu oli aiheuttanut maisemakuvan turmeltumista ja ympäristön viihtyisyyden vähentymistä. Hovioikeus katsoi hakatun alueen olleen 0,92 ha ja siltä osin vastaajan syyllistyneen rakentamisrikkomukseen. Vastaaja tuomittiin hovioikeudessa 30 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen, menettämään rikoshyötynä noin 359 euroa ja korvaamaan asianomistajille hakkuiden aiheuttamasta mökin arvon alennuksesta käräjäoikeuden tuomitseman määrän sijasta 4.000 euroa.

Ympäristönsuojelulaki 225 §; Ympäristönsuojelulain rikkominen

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 12.11.2020, tuomio 20/143732, R 20/2608 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli yhtiön toimitusjohtajana ja sen tosiasiallisena toimijana laiminlyönyt ympäristönsuojelulain 118 §:n mukaisen velvollisuuden ilmoittaa kunnalle muusta tilapäistä melua tai tärinää aiheuttavasta toimenpiteestä tai tapahtumasta, kun melun tai tärinän on ollut syytä olettaa olevan erityisen häiritsevää. Kahdesta musiikillisesta tapahtumasta oli jätetty tekemättä ilmoitus ja toisista tapahtumista vaaditut melumittaukset oli osittain jätetty tekemättä.

Yhtiö tuomittiin menettämään valtiolle rikoksen tuottamana taloudellisena hyötynä suorittamatta jääneistä melumittauksista 600 euroa.

Rangaistukseksi kahdesta ympäristönsuojelulain rikkomisesta vastaaja tuomittiin 45 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

Metsälaki 18 §; Metsärikkomus

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 26.10.2020, tuomio 20/140375 (ei lainvoimaisuustietoja)

Toimiessaan hakkuuoikeuden haltijana olevan yhtiön palveluksessa hankintaesimiehenä ja tässä asemassa metsän hakkaajan edustajana, vastaaja oli törkeästi huolimattomuudesta tehnyt metsän monimuotoisuuden kannalta metsälain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettuun erityisen tärkeään elinympäristöön kohdistuvan hoito- tai käyttötoimenpiteen metsälain 10 a §:n vastaisesti. Yhtiö oli suorittanut metsähakkuuta hakkuuoikeudenhaltijana kahden muun henkilön yhteisesti omistamalla tilalla. Vastaaja oli laatinut aiotusta hakkuusta metsänkäyttöilmoituksen, johon on sisältynyt kaksi hakattavaa kuviota, jotka olivat rajoittuneet metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeänä pidettävään noroon ja sen välittömään lähiympäristöön, jonka ominaispiirteitä ovat olleet veden läheisyydestä ja puu- ja pensaskerroksesta johtuvat erityiset kasvuolosuhteet ja pienilmasto. Vastaaja oli syytteen mukaan laiminlyönyt huolehtia siitä, että hakkuissa huomioidaan edellä mainittu noro ja sen välitön lähiympäristö siten, että noron alue jätetään hakaamatta puuston keskipituutta vastaavalta etäisyydeltä norosta tai muutoin suoritetaan siten, että noro ja sitä ympäröivän alueen erityispiirteet säilyvät. Noron ympäristöön jätetty liian kapea suojavyöhyke on lisäksi lisännyt alueella tuuli- ja myrskytuhoriskejä, jolloin suojavyöhykkeeltä oli myöhemmin kaatunut useita puita, mikä oli osaltaan lisännyt alueen ominaispiirteiden tuhoutumista.

Käräjäoikeus hylkäsi syytteen kuitenkin sillä perusteella, että vastaajalla ei ollut ollut syytä pitää todennäköisenä sitä, että kaikista hänen toimenpiteistään huolimatta kyseiseltä alueelta hakataan puita liian läheltä noroa. Sitä vastoin vastaajan katsottiin ottaneen toiminnassaan riittävässä määrin huomioon alueen suojelliset näkökohdat ja toimineen sen mukaisesti. Näin ollen vastaajan toimenpiteiden, joiden tarkoituksena oli ollut huolehtia siitä, että erityisen tärkeä elinympäristö jää hakkuun ulkopuolelle, oli katsottava olleen riittäviä ja hänen oli katsottava toimineen

huolellisesti. Koska vastaajan ei edellä selostetuin perustein oltu näytetty toimineen törkeän huolimattomasti, syyte hylättiin.

10.6.1 Jätelain rikkominen

Suurin osa ympäristöviranomaisten tai kansalaisten ilmoituksista, jotka on kirjattu jätelain rikkomiseksi, on todennäköisesti roskaamistapauksia tai jätteiden hylkäämistä tai hallitsematonta käsittelyä. Yksityishenkilöt tai yritykset ovat laiminlyöneet velvollisuutensa huolehtia omista jätteistään ja jätteet (esimerkiksi kotitalousjätteet, huonekalut, kodinkoneet tai rakennusjätteet) on hylätty metsiin tai muihin paikkoihin, jonne ne eivät kuulu. Siivoamisesta aiheutuu yhteiskunnalle ja joskus myös yksityisille kiinteistönomistajille kuluja.

Tullin tutkimissa jätelain rikkomisessa on ollut pääasiassa kyse käytettyjen akkujen viennistä Suomesta Viroon ja muualle Baltiaan. Tekijöinä ovat toimineet Viron, Latvian ja Liettuan kansalaiset.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2020

Jätelaki 147§; jätelain rikkominen

Pohjois-Savon käräjäoikeus 2.3.2020, tuomio 20/108961, R 19/2841 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja ei ollut noudattanut kiinteistöittäisessä jätteenkuljetuksessa kunnan jätehuoltomääräyksiä eli velvollisuutta liittyä kunnan jätehuoltojärjestelmään, eikä velvollisuutta toimittaa jätettä kunnan määräämään vastaanotto- tai käsittelypaikkaan. Vastaaja ei ollut viipymättä liittännyt omistamaansa kiinteistöä järjestettyyn jätehuoltojärjestelmään 31.3.2017 päivätystä ympäristönsuojelutarkastajan kirjallisesta kehotuksesta huolimatta.

Käräjäoikeus katsoi, että ympäristölautakunnan määräys oli sellainen jätelain 126 §:n 1 momentin mukainen valvontaviranomaisen antama määräys, jonka laiminlyöminen on jätelain 147 §:n 2 momentin 16 kohdassa säädetty rangaistavaksi. Asiassa esitettyä näyttöä arvioiden vastaaja ei kuitenkaan ollut laiminlyönyt ympäristölautakunnan antamaa määräystä, vaan oli liittännyt omistamansa kiinteistön järjestettyyn jätteenkuljetukseen ennen ympäristölautakunnan määräyksen tiedoksiantoa. Syyte hylättiin.

10.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätyt öljypäästömaksut

Rajavartiolaitoksen suorittama alusöljypäästöjen valvonta ulottuu Suomen merialueiden ja talousvyöhykkeen lisäksi Suomenlahdella Viron ja Pohjanlahdella Ruotsin merialueille. Alusöljypäästövalvonnan yhteydessä aluemerellä ja talousvyöhykkeellä verekseltään havaitut öljypäästöt saadaan tehokkaasti todennettua sekä saatettua päästön aiheuttaja hallinnollisen öljypäästömaksusääntelyn piiriin. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin.

Rajavartiolaitos osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelukomission (HELCOM) yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Edellä mainittu yhteistyö öljypäästöjen havaitsemiseksi on käytännön tasolla osoittanut toimivuutensa. Vilkkaimpia laivareittejä valvotaan yhteistyössä etenkin Ruotsin ja Viron kanssa. Päästövalvonnassa kansainvälinen rajat ylittävä yhteistyö on tärkeää erityisesti kapealla Suomenlahdella, jossa laivat kulkevat Viron ja Suomen talousvyöhykkeiden rajalla. Suomi osallistuu aktiivisesti myös kansainvälisiin valvontaoperaatioihin, joissa ennalta määriteltä merialuetta tarkkaillaan tehostetusti usean maan valvontalentokoneen voimin.

Sekä Suomen, Ruotsin että Viron valvontalentokoneissa on ympäristövalvontalaitteet, joilla meriliikennettä voidaan seurata myös huonolla säällä ja pimeässä. Sivukulmatutkalla voidaan havaita öljypäästöjä jopa kymmenien kilometrien päästä valvontakoneen lentoreitistä. Koneissa on myös alusten tunnistamiseen soveltuvat laitteistot. Euroopan meriturvallisuusvirasto (EMSA) satelliittikuvapalvelun kautta saatiin myös satelliittikuvia epäillyistä öljypäästöistä.

Vuoden 2020 aikana Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 39 varmistettua öljypäästöä, kun vuonna 2019 tietoon tulleet tapaukset oli 52 Suomen merialueilla. Valtaosa havaituista päästöistä tapahtui sataman tai rannikon tuntumassa, ja ne olivat määrältään pieniä. Öljypäästövalvonnan painopistealueet ovat talousvyöhyke ja aluemeret. Näillä alueilla tapahtuneet öljypäästöt ovat viimevuosien tapaan pysyneet vähäisinä.

Vuonna 2020 aloitettiin 6 uutta hallinnollista öljypäästötutkintaa öljypäästömaksun edellytysten selvittämiseksi, mutta päätöksiä öljypäästömaksusta toimintavuonna ei tehty. Tutkinta-aikojen pidentymiseen on vaikuttanut osaltaan se, että öljypäästöistä otettuja alus- ja merinäytteitä on lähetetty Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion Ruotsiin analysoitaviksi. Öljypäästötutkinnoista 2 on edelleen kesken. Kolmen tapauksen tutkinta on päätätetty, koska päästöjä oli pidetävä määrältään ja vaikutuksiltaan vähäisinä. Lisäksi yhdessä tapauksessa mereen päässyttä ainetta ei kyetty tunnistamaan.

10.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta

Rajavartiolaitoksen ja Poliisihallituksen välisen yhteisymmärrysmuistion mukaisesti alusöljypäästöjen esitutkintavastuut siirrettiin poliisilta Rajavartiolaitokselle vuoden 2011 alusta lukien. Yhteisymmärrysmuistiolla toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset sopivat esitutkintavastuun siirtämisestä aluevesillä ja Suomen talousvyöhykkeellä Rajavartiolaitokselle. Poliisi suorittaa kuitenkin edelleen alusöljypäästöjen esitutinnan sisävesialueilla sekä myös niissä tapauksissa, joissa esitutkintatoimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää tai poliisi vaatii esitutkintaa siirrettäväksi itselleen esimerkiksi muuhun vakavaan rikokseen olevan liittynän johdosta.

Rajavartiolaitoksessa alusöljypäästöjen esitutkinta, kuten myös öljypäästömaksua koskeva hallinnollinen tutkinta, on keskitetty Länsi-Suomen merivartiostoon. Merelliseen ympäristörikosten esitutkintaa suorittavat aihealueeseen erikoistuneet tutkinnanjohtaja ja tutkija. Suomenlahden merivartiosto ja Vartiolentolaivue tukevat Länsi-Suomen merivartiostoa myös alusöljypäästöjen esitutkintaan liittyvissä toimenpiteissä.

Toimintavuonna 2020 aloitettiin yksi esitutkinta ympäristön turmelemisesta sekä lisäksi ympäristörikkomuksina tutkittiin 11 tapausta, joista seuraamuksena annettiin kaksi sakkovaatimusta ja yksi huomautus. Yhden tapauksen tutkinta jatkuu edelleen ja asia käsitellään muun rikostutkinnan yhteydessä. Muiden osalta tutkinta on päätetty päästön vähäisyyden perusteella.

10.7 Ympäristörikosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa

Syyttäjälaitoksen tilastojen mukaan ympäristö- ja luonnonvararikoksia (jatkossa ympäristörikoksia) on vuosittain saapunut syyttäjille seuraavasti.

Ympäristörikokset	2016	2017	2018	2019	2020
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	65	79	91	71	77
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	5	3	10	7	3
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	34	32	34	30	37
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	3	0	2	0	3
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	8	20	17	19	20
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	3	1	1	1	1
Yhteensä	118	135	155	128	141

Taulukko 10: Syyttäjille 2016–2020 saapuneet ympäristörikokset sekä –rikkomukset.

Rikoslain luonnonvararikokset	2016	2017	2018	2019	2020
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	41	36	32	39	37
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	2	5	9	7	7
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	1	4	4	1	0
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	1	0	1	0	4
Laiton Etelämanneralueen mineraali-esiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	0	0	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	0	0	0
Yhteensä	45	45	46	47	48

Taulukko 11: Syyttäjille 2016–2020 saapuneet luonnonvararikokset.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2016	2017	2018	2019	2020
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	5	6	5	7	8
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	0	1	1	0	1
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0
Eläintaudin leviämiskaavan aiheuttaminen (RL 44:4 a)	1	0	1	2	1
Geenitekniikkarikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	1	1	0	0	0
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	48	49	70	42	47
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	67	53	59	63	59
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	0	0	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	4	0	4	5	1
Yhteensä	126	110	140	119	117

Taulukko 12: Syyttäjille 2016–2020 saapuneet terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikokset.

Vesilain rangaistussäännökset	2016	2017	2018	2019	2020
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	1	3	1	1	2
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	2	0	0	3	3
Yhteensä	3	3	1	4	5

Taulukko 13: Syyttäjille 2016–2020 saapuneet vesilain rangaistussäännökset.

Muita lakeja koskevat rikokset	2016	2017	2018	2019	2020
Jätelain rikkominen	19	21	22	12	24
Kalastusrikkomus	10	18	17	12	21
Maastoliikenneterikkomus	10	10	9	4	4
Luonnonsuojelurikkomus	7	10	0	4	9
Metsästysrikkomus	18	11	16	13	0
Metsärikkomus	3	4	10	4	0
Ympäristönsuojelulain rikkominen	6	2	2	7	3
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	7	2	2	5	5
Rakentamisrikkomus	16	16	8	12	14
Maa-ainesrikkomus	5	1	0	4	3
Yhteensä	101	95	86	77	83

Taulukko 14: Syyttäjille 2016–2020 saapuneet muut ympäristöä koskevat rangaistavaksi säädetty rikokset.

Syyttäjät nostivat vuonna 2020 syytteen rikoslain 48 luvun mukaisissa rikoksissa 76 kertaa eli 52,05 % tapauksista. Syyteharkinta-aika oli keskimäärin 6,92 kuukautta. Rikoslain 48a luvun mukaisissa rikoksissa syytteitä nostettiin 27 kappaletta, mikä vastasi 61,36 % tapauksista. Näissä syyteharkinta-aika oli keskimäärin 4,26 kuukautta.

Vuosi	Tuomittu syytteen mukaisesti	Syyte hylätty kokonaan tai osittain	Hylkäämisprosentti	Kaikki ratkaisut
2016	160	50	23,81 %	210
2017	113	37	24,67 %	150
2018	157	41	20,71 %	198
2019	142	52	22,71 %	229
2020	119	35	22,73 %	154

Taulukko 15: Ympäristö- ja luonnonvararikosten kokonaan tai osittain hylättyjen syytteiden lukumäärien ja prosenttiosuuksien kehitys 2016–2020.

Keskimääräinen sakkorangaistus rikoslain 48 luvun 1 §:n rikoksesta on viime vuosina ollut noin 50 päiväsakkoa.

10.8 Esitutkintaviranomaisen tietoon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikokset

Kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä on seurannut ympäristörikollisuutta jo vuodesta 1997 alkaen. Ympäristörikoksia koskevat rangaistussäännökset on koottu Suomessa rikoslakiin siltä osin, kun teosta voi seurata vankeusrangaistus. Lievempiä rangaistussäännöksiä on lisäksi useissa muissa laeissa. Tämä vaikuttaa ympäristörikosten seurantaan kuin myös se, mitkä rikokset määritellään ympäristörikoksiksi. Lainsäädännössämme on säädetty rangaistaviksi useita tekoja, jotka sivuavat myös ympäristöasioita. Kaikkia ympäristöön liittyviä laiminlyöntejä ja rikoksia on siten vaikea ottaa seurannassa huomioon. Tässä raportissa seurataan pääsääntöisesti rikoslaissa rangaistavaksi määriteltyjä ympäristörikoksia.

Poliisi yleisviranomaisena tutkii kaikenlaisia ympäristörikoksia. Poliisilta syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikokset ovat pääasiassa ympäristön pilaantumiseen liittyviä rikoksia. Rikokset liittyvät jätteiden säilyttämiseen tai jätteiden hävittämiseen. Usein kyse on liiketoiminnassa tapahtuneesta ympäristörikoksesta, jossa motiivina on ollut kustannusten säästäminen.

Tullin tietoon ja esitutkintaan edenneet ympäristörikokset sekä erilaiset ympäristörikoselementtejä sisältävät rikkomukset ovat pääasiassa koostuneet sähkö- ja elektroniikkalaiteromun (SER) ja romuakkujen viennistä. Tullin tutkimissa luonnonsuojelurikoksissa ja -rikkomuksissa kyse on yleensä mm. postilähetyksinä tai matkustajatuomisina maahantuoduista luvanvaraisista eläin- ja kasvisperäisistä tavaroista. Joissain tapauksissa rikokset on tehty liiketoiminnan yhteydessä. Tutkituissa tapauksissa tekijöinä ovat olleet suomalaiset ja ulkomaiset luonnolliset henkilöt sekä

myös suomalaiset oikeushenkilöt. Tekotapoja on kuvattu tarkemmin edellä olevissa kappaleissa. Tullin esitutkintaan saapuneiden ympäristö- ja luonnonsuojelurikosten määrä on edelliseen vuoteen verrattuna laskenut hieman.

Rajavartiolaitoksen kirjaamien ympäristö- ja luonnonvararikosten määrä on kääntynyt nousuun edelliseen vuoteen verrattuna. Rajavartiolaitoksen paljastamien metsästysrikosten sekä erityisesti törkeiden metsästysrikosten määrät ovat toimintavuonna merkittävästi lisääntyneet.

11 Loppuarviointi

Luonto- ja ympäristöarvojen merkitys ja niiden suojelu ovat viime aikoina korostuneet johtuen osaltaan yhteiskunnallisesta keskustelusta, joka liittyy kysymyksiin ilmastomuutoksesta ja alkuperäisen monimuotoisen luonnon ja eliöstön uhanalaisuuden lisääntymisestä. Onkin odotettavissa, että lähiaikoina tullaan antamaan uutta tiukempaa sääntelyä, joka tuo lisää kustannuksia muun muassa päästöjen vähentämisen sekä jätteiden ja maa-ainesten käsittelyn muodossa. Tämän johdosta ympäristörikokset, joissa pyritään välttämään päästöjen ja jätteiden asianmukaisesta käsittelystä aiheutuvia lisääntyviä kustannuksia sekä vaadittavia suojeluinvestointeja, ovat vaarassa muodostua toimijoille yhä tuottoisammaksi rikoshyödyksi. On todennäköistä, että viranomaisten tietoon tuleva ympäristörikollisuus tulee lähivuosina lisääntymään viranomaisten toiminnan tehostumisen ja tiukentuneen sääntelyn takia.

Törkeät ympäristön turmelemisen tekemuodot toteutetaan tyypillisesti liiketoiminnan yhteydessä. Ympäristön turmelemiset liittyvät yleensä jätteiden, jätemaan ja erilaisten kemikaalien säilytykseen, käsittelyyn tai maastoon dumppaamiseen sekä luvattomaan maa-aineiston ottotoimintaan tai maa-ainesten käsittelyyn ja säilyttämiseen. Ympäristön turmelemisia on ilmennyt muun muassa lietelannan, eläinten ruhojen ja hävitykseen menevän sadon käsittelyssä. Liiketoiminnassa tapahtuville ympäristön turmelemisille on tyypillistä, että niihin liittyy merkittäviä rikoshyötyjä, aiheutettuja vahinkoja sekä huomattavia ennallistamiskustannuksia.

Ympäristörikosten vakavuutta arvioitaessa huomioonotetuksi tulevat ensisijaisesti ympäristöarvot, mitkä ovatkin ympäristölainsäädännön ensisijaisia suojelun kohteita. Ympäristörikosten vakavuutta ja ympäristöarvojen merkitystä arvioitaessa voitaisiin nykyistä enemmän painottaa rikoksella aiheutettujen ympäristövahinkojen korjaamiseen vaadittavien kustannusten, mahdollisten ennallistamiskulujen määrää. Ennallistamiskulut saattavat vähäisiltäkin tuntuvissa ympäristörikoksissa nousta suuriksi, mikä ilman niiden huomioonottamista voi vääristää eri rikoslajien keskinäistä vertailua ja johtaa suhteellisuusperiaatteesta poikkeavaan muiden rikoslajien lievempään oikeuskäytäntöön. Toisaalta, rikosten vakavuutta arvioitaessa tulisi huomioida, että niin sanottu

ennallistaminenkaan ei palauta ympäristöä lähtötilanteeseen eikä tee aikaisemmin eli ennen lainvastaista tekoa koskemattomasta luonnosta koskemattomaa.

Kiertotalousteknologiaan liittyvä rikollinen toiminta tulee lähivuosina kasvamaan. Läntisen Euroopan maissa on jo ollut rikostutkinnassa muun muassa biopolttoaineisiin liittyviä tapauksia. Järjestäytynyt rikollisuus hakeutuu sellaisille yhteiskunnan alueille, josta on saatavissa mahdollisimman suuret rikoshyödyt.

Ympäristörikoksia koskevan tilannekuvan perusteella korostuvat valvonta- ja esitutkintaviranomaisten keskinäisen yhteistyön sujuvuus, rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen, rikoshyödyn pois ottaminen, tiedottaminen sekä kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian ja toimenpideohjelman toteuttaminen. Ympäristörikostorjunnan strategian toimeenpanotyöryhmä jatkaa hyväksi havaittua toimintaansa ja päivittää ohjelmaansa säännöllisesti.

Ympäristövalvontaviranomaisilla on keskeinen rooli ympäristönsuojelun ja -valvonnan kehittämisessä ja tätä kautta ympäristörikosten ennalta estämisessä. Valvontaviranomaisten ennalta estävässä työssä onnistuminen vähentää esitutkintaviranomaisten tutkintaan tulevien ympäristörikosten määrää. Viranomaisten yhteistoiminnan kehittämisessä korostuu alueellisten yhteistyöryhmien aktiivinen toiminta. Poliisissa on toiminnassa ympäristörikosten osalta poliisilaitosten aluetyöryhmät, jotka ovat edesauttaneet viranomaisyhteistyötä sekä muodostamaan ympäristörikosten tilannekuvaa Suomessa. Hyvällä alueellisella yhteistyöllä pyritään reagoimaan lainvastaisiin menettelyihin tehokkaasti ja nopeasti.

Ympäristörikoksissa voi syntyä merkittävää rikoshyötyä tai laitonta etuutta. Jotta rikos ei olisi tekijälleen kannattavaa, tulee rikoshyödyn jäljittämiseen ja sen pois ottamiseen kiinnittää erityistä huomiota myös ympäristörikosten esitutkinnassa. Rikoshyödyn jäljittämässä ja pois ottamisessa korostuu eri viranomaisten välinen toimiva yhteistyö. Rikoshyödyn arvioiminen ei aina ole yksiselitteistä tutkintapyynnön tekohetkellä. Mahdollinen rikoshyöty ei aina ole tiedossa tai riittävän hyvin yksilöitynä esitutinnan alkuvaiheessa. Rikoshyödyn määrää arvioidaan läpi esitutinnan. Rikoshyödyt tai osa niistä saattavat jäädä vaatimatta, jos niitä ei tutkintapyynnössä osata tai voida tuoda riittävällä tavalla esille.

Viranomaisten toimenpiteistä, tutkinnan tuloksista ja tuomioistuinten ratkaisuksista tiedottamisella voidaan lisätä ympäristörikosten ennalta estävyyttä. Ympäristörikosten osalta koulutuksen ja ohjauksen tulisi olla jatkuvaa. Kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä korostaa ympäristörikosten osalta viranomaisten osaamisen lisäämistä ja resurssien kohdentamista siten, että ympäristörikostorjunnan erityisosaaminen lisääntyy.